

GLASILO KATOLIŠKO-
NARODNEGA DIJAŠTVA.

LETNIK XVII.
▲▲ ZVEZEK I.

1910 ▲▲▲ LJUBLJANA ▲▲▲ 1911

„ZORA“ IZHAJA VSAK MESEC DVAJSETEGA
S PRILOGO „PRVI CVETI“ TER STANE CELO-
LETNA NAROČNINA K 4.—, ZA DIJAKE K 2.—.
▲▲ NATISNILA „KATOLIŠKA TISKARNA“. ▲▲▲

Vsebina:

	Stran
Še enkrat dijaštvu v preudarek. (Ksenos.)	1
Vplivi velikega mesta na dijaka	4
Dijaštvo in narodnoobrambno delo. (Andrej Veble.)	6
Graško vprašanje. (U.)	8

Visokošolsko dijaštvo.

Slovensko narodno-radikalno dijaštvo. — Sillon	14—15
--	-------

Glasnik.

Slovenska dijaška zveza v petem poslovnem letu. — Katoliško primorsko dijaštvo	15—22
--	-------

Listek.

Koledarček slovenskega katol.-narodnega dijaštva za šolsko leto 1910/11. — Nemški visokošolci in slovenščina. — Sadovi svobodne znanosti. — Svobodna šola in nje izrodki. — Listnica uredništva	22—24
---	-------

„Prvi Cveti“, leposlovna priloga.

Nekaj o estetiki in kritiki. (Ivan Mazovec.)	1
Dimnikar Jamšek. (Ivan Česnik.)	4
Zaklad. (Rastislav.)	6

Na platnicah.

Ocene. (I. M-c.)

Slovenska dijaška zveza, Ljubljana, Vrhovčeva ulica 11.
— Slovensko katoliško akademično društvo „Danica“,
Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, Parterre, 4. — Slovensko
katol. akadem. društvo „Zarja“, Gradec, Brunnngasse 7/I.

Uredništvo „Zore“: Fr. Stelè, phil., Dunaj (Wien), XVIII.,
Schulgasse 30, III./19.

Naročnina naj se blagovoli pošiljati s čeki poštne hran. ali po nakaznici
upravnistvu „Zore“, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ludovik Tomažič.

Ksenos:

Še enkrat dijaštvu v preudarek.

Narodni radikalizem je premamil za več let slovensko dijaštvo kot v našem ozborju nenavadna, blesteča raketa. Le nekateri so takoj uvideli njene sestavine, drugi so jih sledili, ko se je razkrajala, večina bo pa po zadnjih dogodkih začudena zrla na ruine bivše stavbe: nekaj lepih idej, lepih, a že starih, jako starih, zraven pa veliko človeškega in človeške slabosti.

Sedaj bolni vodja vsega gibanja je pred leti gromel po »Omladini«
proti klerikalizmu in njegovemu oportunističnemu v narodnostnih rečeh, češ narodnostno načelo je najvišji pravec našemu delu in razvoju. In sedaj radi častikraje v zapor obsojeni Ribnikar je nosil ideje narodno-radikalnega dela ter privatne in javne renesanse med našo dijaško mladino, češ mi nismo privesek politični stranki, mišljenju in vesti pustimo prosto pot, kjer je ni, jo bomo izsekali skozi skale. Svojo strujo so imenovali začetek boljše bodočnosti, slavili so sestavni značaj svojih idealnih temeljev in varali ter prevarali četo za četo neizkušenih dijakov.

Očitali smo jim, da nosi njihova struja sama v sebi kal razpada, da je njihov program protisloven in se v tej obliki ne morejo ohraniti.

Izkušnja nam je dala prav, ker žalosten pogled nudi sedaj mlada narodno-radikalna prosvetna renesansa.

V praksi svojih načel niso hoteli ali niso mogli izpeljati, v prvem slučaju so varali javnost; v drugem dokazali, da so v sebi razdrti. Da je to res, svedočijo sledeča dejstva. Izvedli niso načela, da so nad strankami. Izgovor, da posameznik po svoje dela, ne velja, ker društva kot taka itak niso politična. Radikalci so bili in so še v praksi povečini strastni pristaši liberalne stranke, zlasti za časa volitev. Njihovi starešini so se deloma vdinjali socialno-demokratski stranki ali pa vstopili v narodno-napredno. Res je, da se more izobraženec le po treznem premisleku odločiti za politično stranko, a ravno tako gotovo tudi kak akademik lahko spozna načela te ali druge stranke za prava in potem je njegova dolžnost, da jo podpira, v kolikor mu to dovoljujejo stanovski oziri. Nemisel pa je, da bi smel biti šele starešina pristaš stranke; starešina postaneš čez noč, do resnega političnega prepričanja pa se ne povzpneš mahoma.

Pierre de touche za celo njihovo strujo kot ogenj za zlato je bilo njihovo vrhovno načelo — načelo absolutne narodnosti. V znamenju tega načela so začeli strujo in jo dovedli do nekega viška, s tem načelom so premamili največ mladine. V praksi tega načela niso izvajali, niti izvedli. V dunajskem dijaštvu je bila, kakor je sploh znano, močna

struja, ki je zagovarjala vstop starešin v socialno-demokratsko organizacijo. Ali je mogoče hujše izdajstvo vrhovnega principa cele struje? Zgodilo se ni tem narodnim radikalcem ničesar. Ali so kdaj nastopili proti liberalnemu narodnjaštvu v praksi s primerno vehemenco? Ne, temveč dnevna politika radikalnih starešin svedoči o nasprotnem.

V praksi so pogoreli s svojim načelom, na letošnjem sestanku so ga še v teoriji zavrgli.

Zagovarjali so načelo nadverstva: versko prepričanje je zadeva privatne osebe. Pri tem pa agitirali za svobodno misel in polagoma trebili iz sre svojih somišljenikov sleherno sled verskega prepričanja.

Postavljali so sijajne gospodarske programe, v resničnem življenju pa doživeli z njimi polom, dasi je ta polom njihovih organizacij deloma še pokrit s plaščem liberalnega usmiljenja.

Tako je pogoltnil radikalni Kronos otroka za otrokom, mati Rhea — sovraštvo do katolicizma, je rešila le eno dete — svobodomiselnost. Segali so do zvezd, a tal jim je zmanjkalo in sedaj plavajo v morju protikatolištva. V iluzijah zro na bahate poljane, a slednja zelena vejica se jim v rokah izpremeni v trhljad.

Ne trdimo, da stojimo ob rakvi te struje, ker ime bo ostalo in gradili bodo iznova, uspehe bo kazala bodočnost. Nikakor pa ne sme iti dosedanja faza neopažena mimo, zanimiva je dovolj in nič manj poučna.

Pred sabo imamo odsvit vse moderne dobe: hlastanje po višjih idealih, zavest notranje disharmonije in odtod nezadovolja. Čutijo jo seveda le oni, ki imajo dovolj inteligence, da razglabljujejo tudi vprašanja, ki ninaajo neposrednega stika s kruhom in kozarcem.

Prvi pogoj za idealno, požrtvovalno delo je notranja harmonija osebe same. Tega ni mogel dati narodni radikalizem. Hotel je pustiti kot struja in nemar vprašanje svetovnega naziranja. In vendar hoče človeška narava odgovora, išče vodilne niti v labirintu možnih stališč. Med dvema tečajema se giblje reševanje teh ugank: tečaj resnice, ki nam ga je odkrila večna Resnica. Ta je nedosežen modernim strujam, otrovanim od skepse. Drugi pol bi bila duševna nirvana s kategoričnim imperativom: ubij v sebi vsak duševni polet v te nevarne, nedostopne višave, živi kot ne bi eksistirali taki problemi. To stališče je zopet nenaravno in vedno mu izkušajo inteligentnejši duhovi odoleti. Sizifovo delo, ker omagajo in iščejo slednjič svojih idealov na zemlji in tleh.

Da je temu tako, nam priča izpoved narodno-radikalnega pisca v »Ljubljanskem Zvonu« (Rusmir). »Ta uničujoči skepticizem s svojo razdiralno silo je tipičen znak in obenem prokletstvo moderne dobe. Žal mi je, da sem sin te dobe, človek, ki išče zastoj ravnovesja.

Idealist sem, ki dvomi in ob vsaki priliki zgiba z rameni; skeptik sem, ki zre poln zaupanja v daljno bodočnost. In takih ljudi je mnogo.

Samo ena stvar je bila v meni neoporečna, trdna in jasna kakor zvezda nepremičnica na nebu; ni je oskrunil in umazal dvom: moje vere v žensko ljubezen. — —«

In komur je žal, da je sin te dobe, nima energije, da bi se povzpел duševno preko njenih plotov. Nič ga ne moti, da je toliko in veliko sobratov v tej dobi, ki žive najvišjim idealom brez skepse in prokletstva. Le kjer je živa katoliška zavest, tam budi versko življenje vedno čilejše moči na dan in notranje ravnovesje ustvarja pogoje za vztrajno vršitev velikih del.

Dijaška struja mora biti kot vsaka v svojih načelih in v svojem programu enotna, harmonija mora vezati vse posamezne dele, sicer ena roka gradi, druga grabi. Neurejenost je zrušila narodno-radikalno strujo, doslej

na videz enotno. Naša načela tvorijo najlepšo enoto, odtod se nam ni bati nevarnosti. Pač pa je vse odvisno od naše doslednosti: brezobzirno dosledni bomo dalje zmagovali, sicer pa zaidemo in se začnemo cepiti. Ako pa hočemo poznati svoja načela, jih moramo pred vsem poznati, ne le površno, temveč temeljito in globoko. V to ne zadošča nekaj govorov in predavanj, ki jih slišiš. Ne, prodreti moraš do globin krščanskega modroslovja, potem boš videl resnico in užival lepoto, notranje umerjen boš lahko dušno prenašal klevete množice in udarce usode ter jadrал do cilja.

Dunajska panoga narodno-radikalne struje hoče še dalje prikrivati svoje svobodomiselstvo, dočim ga praška odkrito priznava. To je prednost praške struje, ker je dosledna in ve, kaj hoče. Ena poteza na njej, ki je jako značilna zanjo, ta je pa pogubna: malikovanje pred eno osebo. Pražanom je Masaryk vse: njemu prižigajo kadilo in ga slave kot najvišjega misleca, Masaryk jim je instanca za vsa vprašanja. Vsaka struja dere v pogubo, kadar stopa polagoma na mesto avtoritativnih načel oseba. Med nami, hvala Bogu, doslej ni bilo tega zla in varujmo se ga.

Ni še dolgo tega, kar nas je bilo le peščica pod praporjem katoliškega demokratizma. A bali se nismo prihodnosti, vedoč, da sila ni le v masi, temveč tudi v kakovosti. In naše dijaštvo je storilo relativno več kot nasprotno pri svojem velikem številu. To čutijo narodni radikalci sami, ki pišejo v svojem letošnjem almanahu: »Novejša generacija je šla v narodno-radikalne organizacije . . . ne morda iz prepričanja, ampak ker se o narodnih radikalcih največ sliši, ker je narodno-radikalno gibanje med dijaštvom najsilnejše, ker je nekaj novega, modernega. . . Na katero plat naše glavne knjige pa nam je vpisati ta pojav? Po mojem mnenju odločno na tisto stran, kamor zabeležujemo svoje minuse, ki so nam v škodo! — Vse, kar je moderno, kar je prešlo v modo, nosi že a priori v sebi kal brzega razpada. . . Ali smo že res tako daleč, da hočemo vzgojiti maso in ne ljudi?«

Hvaležni smo piscu za odkrito izpoved. Sami priznavajo, da imajo v svojih vrstah ljudi, ki niso iz prepričanja med njimi; vendar so pa bili tako drzni, da so to ob vsaki priliki nam očitali. Drugi nauk, ki ga daje g. B. radikalcem, velja tudi še sedaj in v bodočnosti bolj kot kdaj prej nam: ne vzgajajmo množice, temveč značajev! Poprej ni bilo tolike nevarnosti, da bi se okužile naše vrste s koristolovci, sedaj je opasnost večja, zato mora biti naša pazljivost bolj čuječa. Naša akademična društva so zbirališča mlade katoliške inteligence. Zato se morajo predvsem braniti nasprotnih elementov, one pa, ki se nas oklenejo z dobro voljo in odkritim srcem, vzgojiti v značajne in načelno trdne može.

V boju se jeklenijo sile in raste energija. Načelnemu boju se nismo nikdar izogibali in nikoli se mu ne bomo umikali. V almanahu napovedujejo narodni radikalci kulturni boj in hočejo prisiliti tudi »nazadnjake«, da se bavijo s prepornimi točkami. Ne odklanjamo, pravim, boja, a biti mora dostojen in možat, inavgurirali so ga pa narodni radikalci jako slabo po svojem gardnem filozofu in historiku ter kritiku R. K.

* * *

Svobodomiselstvo je staro in moti se, kdor mu poje nagrobnico. Jedro mu je v veke isto, odeja se pa menjava po modi; žal je mnogo zdravega dijaštva, ki ga zapelje moda, ker njih oko ne prodre do jedra. Pa naj nas nadkriljujejo po številu, naše jake in iskre sile, naše navdušenosti, naše vztrajne energije ne smejo nadkriliti. S to voljo korakajmo proti ciljem začrtanega razvoja.

Vplivi velikega mesta na dijaka.

Vedno so in mi ostanejo v spominu oni trenotki, ko sem prvič zapustil domačo deželo in se podal v veliko mesto za študijem. Bilo je proti jutru, ko smo se približali poslednji postaji in smo imeli izstopiti na velikomestna tla. Pogledal sem skozi okno in nepregledna vrsta hiš je stala pred menoj; nad vsem se je pa dvigala precej gosta jutranja megla. Nehote sem se spomnil morja in sam pri sebi zašepetal: to je morje, ti si pa plavač; glej, kako boš plaval, da te morje ne pogoltne . . .

»Die Großstädte sind menschenmordend,« tako je večkrat ponavljal moj profesor narodnega gospodarstva, ko je govoril o razvoju moderne velike industrije. Milijoni in milijoni prihajajo sleherno leto v velika mesta, v središča industrije in vsega svetovnega življenja sploh. Gojijo najlepše nadeje, da obogate, da se priučte temu ali onemu, da se izobrazijo in se potem vrnejo na rodni dom. Ali: »die Großstädte sind menschenmordend« kot zmaj, ki so mu Grki morali vsako leto žrtvovati na Kreti najlepši cvet deklet, tako so tudi ta naša velika mesta. Stotero in stotero prevar čaka vsakogar; kmalu mu najlepše nade splavajo v to neizmerno morje; gorje pa tistemu, ki ga morje samo pogoltne na svoje dno . . .

In v tako požrešno morje velikomestnega življenja se podaja leto za letom naša najboljša mladina. Z najlepšimi upi odhaja: hoče se izobraziti, da more potem nauke izrabiti v prid svojcem. Če kdaj človek v življenju, potrebuje ravno mladina na tej poti krepke opore in skrbnega varstva in dobrega pouka.

Vem, da se bo zdelo marsikomu čudno ali celo smešno, če mu rečejo, da je zrel, da je sposoben za življenje, potem pa naenkrat bere tu o opori, skrbnem varstvu, dobrem pouku; — to so čenče, si misli marsikateri; jaz sem sam zase dosti močan; vem, kaj delam.

Res, vsakdo ve, kaj dela; ne ve pa, kaj bi delal, ker ne ve, kaj ga čaka. V tem tiči ona skrivnostna moč, ki marsikoga potegne in zapelje. In ravno dobra in poštena družba, kjer bo mogel živeti po dose-danjih načelih, je najbolj sigurna opora za velikomestno življenje.

To bo že nudilo vsakemu društvu in ožja družba. Društvo pa ne bo moglo vsakega pripraviti do tega, da si vse dobrine in vrline velikega mesta prisvoji. Zato tu nekaj migljejev.

Danes se vse socializira in organizira. In take naprave gredo navadno iz srede ven po deželi dalje in dalje. In če hočemo poznati duha kake naprave, si ga moramo ogledati od blizu. Zato je prevažen čas visokošolskih študij, da si dijak med tem časom ogleda vse naprave in organizacije v velikem mestu. Prišedši iz malega provincijalnega mesta, mora se navaditi na to, da bo znal stati na višku vsega gibanja, da mu bodo znani vsi moderni pojavi na vseh poljih, da bo takorekoč — govorjeno ideelno — živel z duhom časa.

Da omenim nekatere podrobnosti: Visokošolcu ne sme biti neznan noben muzej, nobena umetniška razstava, nobeno dobro gledišče, nobeno znamenitejše in za njegovo stroko važnejše društvo, nobena važna socialna naprava. V velikem mestu je treba hoditi z odprtimi očmi, ki na vse strani gledajo in vse opazijo. Tam pred neko hišo je nakopičena gruča ljudi, ki so slabo oblečeni, precej izstradani. Videti je, da nekaj nestrpno pričakujejo. Visokošolec ne sme tega meni tebi nič prezreti. Čemu so tukaj? Na hiši vidi napis: posredovalnica za delo. Takoj se je treba informirati, kako je to urejeno, kako se delo posreduje, kako se skrbi za brezposelne itd.

Ugovore proti temu poznam. Dva sta: čas pa denar.

O času. Čas je tudi zlato, za visokošolca dostikrat važnejši kot denar. Mnogokrat se zabije več časa kot denarja, mnogokrat pa pomaga denar zabiti čas. Povsod je treba gotovo mero. Slavni pedagog Komenský je dejal: vsakemu izobražencu je dosti in prav: na dan šest ur dela, šest ur počitka in zabave. In kdor vestno od prvega začetka ves čas visokošolskih študij na dan intenzivno šest ur dela, ta bo lahko končal v štirih, oziroma v petih letih vse študije s prav dobrim uspehom in mu bo ostalo še vsak dan po šest ur časa za študij vsakovrstnih socialnih naprav. Varovati se je le treba one pogubne navade ali razvade: presedeti cele popoldneve ali študira li doma ali na Dunaju ali v Parizu.

Toda, kako začeti, kako se vživeti v nove razmere, v novega duha. To bo najlažje, če prosi vsak starejšega člana ali prijatelja iste stroke za navodilo; pazi naj, da naprosi pametnega. Najbolje bi bilo, da bi pri tem posredoval predsednik; sicer, če začne sam, je res velika nevarnost, da ne bo zgubljeno celo ali vsaj pol leta.

Nedelja je prost čas; ta naj se predvsem porabi za ekskurzije in izlete. Takrat je tudi najlažji pristop po vseh razstavah in muzejih, pa tudi raznih ljudsko-izobraževalnih institutih, koder se vrše predavanja ljudske univerze itd. Kdor dela v tednu pošteno, temu ni treba v nedeljo študirati; duh potrebuje malo odpočitka in izpremembe. Zato je nedelja tu.

Kar se pa tiče ekskurzij v dobrodelne zavode, v tovarne itd., se more doseči edino potom društva. Najenostavnejši način je, da si že začetkom leta vsak klub v društvu določi, katere ekskurzije misli prirediti med letom, da si jih primerno razdeli in pravočasno dobi dovoljenje. Ekskurzije vsakega kluba naj bodo pristopne članom vsega društva in se naj zato že začetkom oznanijo celemu društvu. Vstopnine so v takih slučajih prav male, včasih se primeri tudi kako pogoščenje.

Nič bi ne bilo napačno, če bi posamezni član pri kakem zavodu po kak mesec, ko ni tako zaposlen, sodeloval, oziroma praktical; n. pr. pri domovih za moške, pri Rafaelovi družbi, pri Vincencijevi družbi, v mestni preskrbovalnici itd. Kdor hoče kasneje na takem polju kaj delovati, mu bo taka praksa jako pomagala. Tako delajo angleški dijaki. Navaditi se moramo, da najdemo zabavo in razvedrilo i pri tem delu, ne samo v kavarni, gostilni ali pri koncertu. Če se sami prej tega ne navadimo, nas bo življenje kasneje samo k temu prisililo.

S temi mislimi pa je odgovorjeno i drugo vprašanje o denarju, ki marsikdo misli, da igra pri visokošolcu večjo ulogo kot je res. Zanimiva bi bila statistika, koliko porabijo visokošolci na leto denarja s krokarijo in nepotrebnim zapravljanjem. Marsikdo ni sam tega kriv, silijo ga k temu okoliščine. Pri Slovencih je opazati dostikrat čuden pojav, da začne marsikdo, ko čuti nekaj več okroglega v žepu, zabavljati čez menzo, da tu ni hrana za poštene ljudi itd. Ko pa zapravi denar drugje, pride v menzo jest — priloge. Druge narodnosti niso take. Precej premožni fantje prihajajo v menzo, kjer so abonirani stalno. Hrana je nekoliko cenejša, ni treba piti; pri tem pa ostane denarja n. pr. za gledišče, koncerte, umetniške razstave, kake knjige itd. Kdor stoji na stališču, da se menze sramuje, ta ni vreden nobene podpore! Neka gospa iz pruske Šlezije mi je nekoč rekla: »Pri nas govore, da imate Avstrijci navado, največ izdajati za nasladno hrano in pijačo. Pri nas pa jemo zmerno, pijemo malo, zato nam ostane več denarja za kulturne potrebe.« — Ne bo napačno, če to uvažujemo.

Je še mnogo drugih podrobnosti, ki bi jih bilo dobro preudariti na začetku visokošolskega študija. Tako n. pr. o čitanju. Visokošolec sicer precej čita, razmeroma pa največ svoje stroke in — časnikov. Toda vsi

boljši pedagogi ravno svarijo pred velikim čitanjem časnikov in priporočajo različno drugo čtivo svetovne literature. Hilty n. pr. piše, da naj ne mine dan, da ne bi kaj čital iz svetovne literature, vsaj eno uro, in sicer takrat ko človek ni več tako sposoben za težje delo. Potrebno je to za prožnost in gibčnost duha. Pri časnikih pa človek nič ne pridobi. Ko prebere pet dnevnikov in porabi menda za to eno uro, ne vé na koncu, kaj je pravzaprav čital. Pustimo to čtivo aktivnim politikom, naša doba je pa doba samoizobrazbe in krepitve značaja in vzgoje duha. — Za vse to pa naši časniki največkrat niso.

Skratka: doba visokošolskega študija je morda najvažnejša doba življenja. Ona odloča delo in naziranje človeka za celo življenje. V smereh, kjer se človek giblje takrat, gibal se bo i kasneje. Kdor je bil filister takrat, bo vedno. Kdor je pa takrat živel s časom, živel z ljudmi, ta se bo izkušal tudi kasneje ohraniti na tej višini, bo tudi kasneje živel z ljudmi in za ljudi. In v to naj nas vzgaja velikomestno življenje; kjer ga primeš, tam je najinteresantnejše. Le glejmo, da ne uide mimo nas neopaženo kot jutranja megla, ampak da izidemo iz njega kot trden ponosen hrast po nevihti.

Andrej Veble:

Dijaštvo in narodnoobrambno delo.

V sedanjih tako zamotanih socialnih in političnih razmerah so nastale tudi za dijaštvo čisto nove naloge. Politika, ki ni bila nikdar pravi delokrog dijaškega dela, je stopila v ozadje, dijaštvo je izgubilo svoj politični pomen, ki ga je imelo nekdanj (l. 1848., doba taborov po l. 1867.). Nastopili so novi časi in nove naloge. Vedno bolj pereče socialno in narodnostno vprašanje je pokazalo našemu dijaštvu nove poti dela in stremjenja, socialno in narodnoobrambno polje. Z veseljem moremo zabeležiti, da je dijaštvo razumelo novi duh časa in svojo nalogo. Po vsem omikanem svetu je nastalo med dijaštvom neko mladostnosveže gibanje, polno idealov in upanja za bodočnost. Posebno katoliška akademična mladina je v tem oziru lahko vzor vsem drugim dijaškim organizacijam.

Eno p. lje pa se je pri nas, žalibog, preveč zanemarjalo, dasiravno je za nas Slovence zelo važno, namreč narodnoobrambno delo. Tudi v tem oziru sicer napredujemo. Misel narodne obrambe se širi med najširše sloje našega naroda. Vednobolj zmaguje spoznanje, da je usoda naših manjšin usoda celokupnega slovenskega naroda, da je naše manjšinsko vprašanje le dokaz naše lastne slabosti. Toda samo spoznanje ne zadostuje, treba je praktičnega dela za rešitev naših obmejnih krajev. In takih praktičnih delavcev rabimo danes na Slovenskem čim največ.

Gotovo je, da čaka na tem polju naše dijaštvo še mnogo neizorane ledine, zato se moramo že zgodaj pripravljati za te velike in vzvišene naloge. Posebno toplo priporočamo našim tovarišem študij manjšinskega dela pri drugih narodih, zlasti pri Čehih in Poljakihi.¹ Vsako naše akademično društvo naj si nabavi potrebno literaturo o tem predmetu, ki je imamo dovolj na razpolago. Kot zgled, kako moramo delati tudi mi, naj navedem nekaj podatkov o narodnoobrambnem delu češkega in poljskega dijaštva.

¹ Glej Koledarček kat. nar. dijaštva za l. 1910/11.

Češko dijaštvo v Pragi ima svoj »Akademický odbor Národní Jednoty Severočeské«, ki obstoja že petindvajset let.¹ Ta akademična podružnica severnočeške narodne jednote izdaja list »Menšinový Obzor« (že šest let) in poljudne brošure, lani je izdala zanimivo študijo »Pangermanismus a Slovanystvo«. V tej podružnici se prirejajo predavanja o narodnoobrambnem delu; znani češki manjšinski delavec dr. Štumpf je priredil v tem krožku poseben seminar o ljudskem štetju. Člani te podružnice stojijo v najožjem stiku s češkimi narodnoobrambnimi društvi. V lanskih počitnicah so priredili češki dijaki poučni izlet po severozapadnem delu češke kronovine, dijaki potujejo po raznih narodno ogroženih krajih češke zemlje in objavljajo svoje potopisne črtice v »Menšinovém Obzoru«.

Avstrijsko poljsko dijaštvo ima svoje narodnoobrambne organizacije v Krakovu in Lvovu. Središče avstrijsko-poljskega narodnoobrambnega dela je društvo »Towarzystwo szkoly ludowej« v Krakovu, v okvirju tega društva je nastala leta 1899. akademična podružnica, ki je štela v teku 10 let 4906 članov in je imela 30.059 K 68 vin. dohodkov. Leta 1909. je štela 826 članov. Ustanovila in oskrbovala je v teh letih 327 ljudskih knjižnic (leta 1908. 48), priredila je 849 poljudnih predavanj in 12 analfabetskih tečajev.²

Tudi v obrambnem društvu »Straż Polska« se je osnovala taka akademična podružnica.

* * *

Poučna potovanja po narodno ogroženih krajih priporočamo tudi slovenskim dijakom. Dijaške počitnice so najprimernejši čas za take izlete. Kako lepa je naša domovina in kako malo jo poznajo naši dijaki! Tujci se veliko bolj zanimajo za njo ko mi. Od vseh krajev prihajajo k nam turisti in letoviščarji, naši slovenski dijaki pa ubijajo počitnice s tarokom in krokanjem. Zato kličemo našim dijakom: Ven v naravo! Idite o počitnicah v naše obmejne kraje, idite na naše planine in spoznavajte lepoto naše domovine! Kdor je gledal kdaj čudovito lepo panoramo, ki se nudi turistu z Golice v Karavankah, ko zre pred sabo najlepši del slovenske zemlje, Koroško, Kranjsko in Štajersko, ko vidi, kako žari triglavski ledenik v žarkih zahajajočega solnca, takrat spozna lepoto naše domovine in vzljubi jo, da bi dal tudi svoje življenje za njo, ako bi bilo treba.

Dobro bi bilo, ako bi n. pr. Slovenska Straža razpisala za vsake počitnice po več potovalnih štipendij in jih razdelila med slovenske dijake, da prepotujejo posamezne ogrožene kraje, proučijo tamošnje razmere in napišejo o tem potopise. Slovenska Straža pa naj uporablja te potopise pri svojem delu, oziroma naj objavlja take potopisne črtice v »Narodnoobrambnem Vestniku«. Take potovalne štipendije (po 50 do 100 kron) bi bile gotovo velikega pomena.

Dalje priporočamo slovenskim dijakom študij jugoslovanskih gospodarskih razmer. V zadnjih letih smo se Slovenci v gospodarskem oziru zelo okrepili, tako da prihajajo tudi drugi Slovani k nam študirat našo gospodarsko organizacijo. Naše združništvo lepo napreduje. Akoravno se nahajajo na tem polju tudi nekatere slabe strani, vendar nas mora splošni razvoj slovenskega združništva zadovoljiti in navdušiti za intenzivnejše delo. Ustanavljajo se pri nas tudi večji denarni zavodi (banke, hranilnice itd.), ki lepo prospevajo. Vidimo že začetke jugoslovanske industrije in naša trgovina se vedno bolj emancipira od tujega

¹ Studentský obzor menšinový, I. VI. št. 1., dne 13. oktobra 1909, str. 6.

² Sprawozdanie z działalności Akademickiego Koła T. S. L. w Krakowie, za rok 1909.

kapitala. Vse to ne sme biti našim dijakom tuje. Na gimnaziji smo se sicer navduševali samo za aoriste in lepoto jezikov, o takih stvareh pa nisimo slišali mnogo ali pa čisto nič; toda česar nam ne nudi srednješolska izobrazba, to moramo izpopolniti s **samoizobrazbo**.

Naši dijaki naj si izbirajo bolj **praktične poklice** (trgovsko akademijo, tehniko); kajti kruha jim ne bo manjkalo na domačih tleh. Več zmisla za narodno gospodarstvo!

Kdor preiskuje vzroke jugoslovanskega izseljevanja, sliši večkrat tožbo, da naši ljudje nimajo dovolj kruha na lastni zemlji. Ponekod je sicer zemlja res nerodovitna, skalnata in ne nudi našemu ljudstvu dovolj živeža, na drugi strani pa imamo še cele komplekse zemlje, ki je še čisto zanemarjena. Naše reke niso uravnane, močvirnatí kraji niso osušeni, gospodarska tehnika je še (zlasti dalje proti jugu) zelo primitivna. Industrije je v naših krajih bore malo, vodne sile prehajajo v tuje roke, Nemec in Žid zidata tovarne na naši zemlji in bogatita z žulji jugoslovanskega delavstva. In koliko je še pri nas skritih zakladov pod zemljo (premoga in železa), tega niti ne moremo preračunati. Kdor pravi, da na naši zemlji ni dovolj kruha, ne pozna naših razmer ali pa laže. V naši zemlji je še dovolj kruha za nas in za tiste tisoče, ki odhajajo vsako leto v tujino s trebuhom za kruhom, v naši zemlji so še skriti bogati zakladi za nas in za naše potomce. Toda te mrtve zaklade moramo poiskati in izkopati. In to je namen in naloga našega narodno-gospodarskega preporoda. V razvitju vseh naših narodnih sil, v razvoju vseh naših produktijskih panog (v industrializaciji in komercializaciji kmetijstva, v povzdigi naše obrti, industrije in trgovine), v osvoboditvi od tujega kapitala je naša rešitev.

In pri tem velikem rešilnem delu našega naroda tudi dijaštvo ne sme stati v zadnjih vrstah.

U.:

Graško vprašanje.

(Donesek k našemu narodnostnemu vprašanju.)

Sredi marca t. l. je prinesel »Slovenec« aktualen članek o graških Slovencih, ki je vzbudil celo vrsto replik med slovenskim časopisjem, a tudi med nemškim graškim izzval jako značilne izjave. Tudi na političnem shodu je bil graški, oziroma obmejni boj tangiran.

Graški občinski svet pa je takoj sestavil poseben odsek, ki bi preprečil poslovanjenje — Gradca. Vse to znači, da graški problem krije v sebi jako občutljivo zrnce, ki že zdaj povzroča toliko strahu in skrbi, ultranemškim šovenom v graškem občinskem svetu. Ali je bila časni-karska polemika zlasti v liberalnih slovenskih listih umestna ali ne, ali je pametno izdati svoje načrte v svrhu obrambe narodnih koristi v dnevnem časopisju in opozarjati tem potom narodne nasprotnike, da se pripravljamo na boj, o tem imejmo in ohranimo svoje nazore. Izkušnja pravi, da moramo Slovenci vpiti in le vpiti, ker sicer — nisimo narodni boritelji, čuječi branitelji narodnih postojank.

Da bi se naše časopisje privadilo tisti taktiki, ki iz previdnosti noče po nepotrebnem informirati narodnega nasprotnika o narodno-obrambenih

načrtih, tega ne bomo nikdar doživeli. Vedno se bo dobil kdo, ki bo po nerodnosti izblebetal podrobnosti iz obrambenih načrtov in s tem največ škodoval koristni stvari. Znak, kako malo zmisla še imamo za pravo, smotrno, premišljeno, realno narodno delo. Mesto ošabne in patetične poze bi priporočali vsakemu posebej in zlasti pa našemu slovenskemu časopisju, da naj se rajši solzi in joče nad narodnimi izgubami, pri tem pa naj ne izdaje početkov in namer narodnih delavcev. Deviza ti bodi rajši: Kričimo in jokajmo nad krivicami, a veliko bolj intenzivno vodimo vso mnogostransko organizacijo v obrambo narodnih manjšin v tujini in ogroženih krajev na meji!»

Ad rem!

Slovenska graška inteligenca iz liberalno-slogarskih časov na Štajerskem je prežila-svoje lahke dni pozemeljskega življenja v zabavi in pri napolitnicah. Stika s slovenskim proletariatom se je z vso skrbjo izogibala. Proletariat se je seve izgubljal v žrelo nemške soc. demokracije. Številna inteligenca pa je enodnevilna dalje in tupatam spustila bridko tožbo o težkih dneh in razmerah graškega Slovenstva. »Narodni dom« — njen idealše danes ne stoji in najbrž ne bo tako kmalu.

Liberalno dijaštvo nikdar ni pojnilo svoje narodne misije, narodno radikalno je prežilo v krik in boju proti »klerikalnim« kolegom in si iz narodnih motivov privoščilo zabavo z oviranjem in smešenjem dela katoliških slovenskih akademikov — med slovenskim proletariatom. In kar so ti ustvarili, so potem izkušali okupirati in nato slaviti slavlje narodno-osvojevalnega dela.¹

Istina, katoliški akademiki so že od početka iskali stika z delavskimi sloji in storili tu svojo dolžnost. Največ pa je storila in še dela za ohranitev slovenskega proletariata slovenska duhovščina v Gradcu, in sicer s tem, da mu je v dušnih brigah na razpolago in v tolažbo.

Primerjajmo češki dunajski element s slovenskim v Gradcu! Tam vse organizirano in se organizuje. Gradec — žalostna nam majka. O bankah in posojilnicah niti govora. — Organizacije? Par takih za inteligenco, za narodno stvar pravzaprav brez pomena, ker so le za nekatere iz gornjih krogov. Delavske? Pač nekaj: Slov. kat. izobr. društvo »Kres« z nad 100 člani, liberalna »Domovina« in brezupna »Nada«. Slovenski soc. demokratje imajo sicer svojo organizacijo, a za narodno stvar brez pomena. Značilno: vodje soc. dem. so ponemčeni slovenski delavci! In tako smo s slovensko organizacijo pri kraju. In vendar: to je jasno vsakemu, da slovenska stvar v Gradcu ni tako malenkostna stvar. Tu nam gre za deset tisoč udomačenih in vedno še dohajajočih slovenskih duš!

In ne samo za graške mestne Slovence, tudi za okoliške, tudi one v industrijskih krajih bivajoče slovenske naselbine, ki od dne do dne naraščajo nam je ležeče. Ako doslej nismo znali za naše manjšinsko delo po Gornjem Štajerskem, moramo znati poslej. Če bogatini štejejo vinarje, ali naj mi berači razsipljemo tisoče v korist narodnega nasprotnika.

Dolgo je bil in je še klic v veljavi: »Proč od Gradca!« Da, a le za gotove stvari; sicer proti severu, kamor žene slovenskega delavca nujna življenska potreba. Slovenski proletariat kaže bridko pot slovenskega življa v tuje ozemlje. Ali naj ga še nadalje prepuščamo samemu sebi in — raznarodovalnim vplivom tujih moči? Spoznanje se mora i v tem vprašanju uveljaviti: Ne bili bi bratje ene krvi, ko ne bi skrbeli za trpine v tujih krajih. Čemu le na Westfalsko, v daljno Nemčijo? Veliko nujnejše

¹ Zgodovina: »Napreja«, »Domovina«.

je delo med tisoči slovenskega delavstva po industrijskih centrih Zgor-
njega Štajerja.

Statistika kriči in obenem molči. Komur pa so poznane razmere,
ve, da nemška oficialna statistika laže. Le tisti velja zanjo za
Slovenca, ki sploh ne zna nič drugega kot svojo mate-
rinščino. Ta je zanjo pravi trdi Slovenec, vsak drugi — trd Nемеc, in
najsilneje za silo lomi nemščino. To dokazuje statistična tabela dr. R. Pfaund-
lerja (Statist. Monatschrift, 1906: »Die Nationalen Verhältnisse in Steier-
mark«, str. 428. in 429.), obsegajoča nemške politične okraje Gornjega in
Srednjega Štajerja. Ta statistična tabela pa jasno pravi, da slovenski
proletarski živelj narašča v nemških političnih okrajih.
Iz omenjene Pfaundlerjeve statistične tabele so povzeti sledeči podatki
političnih okrajev, ki kažejo l. 1900. na tisoč prebivalcev vsaj tri Slovence.

Pol. okraj	1880. leta				1890. leta				1900. leta			
	Nemci	‰	Slov.	‰	Nemci	‰	Slov.	‰	Nemci	‰	Slov.	‰
Aflenz . . .	6033	1000·0	—	—	6068	999·8	—?	0·2	6543	995·0	33	5·0
Arvež (Arnfels)	15434	892·9	1852	107·1	14430	841·7	2713	158·3	13478	796·7	3440	203·3
Bruck . . .	18340	999·5	9	0·5	20044	999·9	3	0·1	23075	985·9	332	14·1
Cmurek . . .	20821	897·1	2389	102·9	20937	891·4	2549	108·6	19976	886·8	2550	113·2
Eibiswald . .	15413	976·5	350	23·5	17023	998·8	20	1·2	15164	996·6	52	3·4
Eisenerz . .	6184	998·5	9	1·5	7706	998·3	13	1·7	8582	993·9	53	6·1
Gradec ok. . .	57339	999·9	63	1·1	63059	992·4	482	7·6	70372	996·9	219	3·1
Judenburg . .	22491	994·3	29	5·7	26926	983·2	460	16·8	29145	986·1	413	13·9
Lipnica (Leibnitz)	30012	990·4	291	9·6	30093	993·5	196	6·5	29831	988·6	345	11·4
Ljubno (Leoben)	28273	986·7	380	13·3	32460	991·1	294	8·9	41043	987·8	506	12·2
Radgona . . .	12398	897·1	1412	102·9	12949	900·2	1436	99·8	12396	919·2	1090	80·8
Stainz . . .	16329	999·3	11	0·7	16458	999·9	1	0·1	16069	994·9	83	5·1
Voitsberg . .	37296	985·7	539	14·3	39986	992·1	319	7·9	40411	988·3	478	11·7
Wildon . . .	16172	999·8	3	0·2	16084	1000·0	—	—	15790	996·5	56	3·5
Gradec mesto	86195	989·1	902	10·4	100108	988·1	1205	11·9	121662	988·4	1430	11·6
Splošno v nem. pol. okrajih . . .	667268	988·8	7525	11·2	699960	987·7	8763	12·3	727965	886·6	9900	13·4

Iz te nepopolne tabele nemških (»čistih«) polit. okrajev je razvidno,
zlasti pa še iz splošne povprečne rubrike, da slovenski živelj v nem-
ških okrajih konstantno narašča t. j. Spodnji Štajer krepi
Gornjega. Spodnji Štajer pa je — v veliki večini — agrarnega zna-
čaja —.

Ako pomislimo da naraščanje datira že trideset let — letošnje štetje
to gotovo potrди, — da to naraščanje v zadnjem desetletju gotovo pro-
centuelno ni pojenjalo, nego se še povečalo, ako pomislimo dalje, da nem-
ški statistični uradi ne delajo krivice svojim narodnostnim interesom,
potem smo z vso upravičenostjo uverjeni, da je v resnici v nemškem
štajerskem delu veliko več slovenskega življa.¹ Ta živelj pa je bil doslej
prepuščen samemu sebi in soc. demokraciji ter odvisen od nemškega ka-
pitala. Zato z mirno vestjo številke splošno pomnožimo
z množiteljem 10: t. j. **najmanj** desetkrat toliko slovenskega
življa je v nemškem ozemlju, kakor pa to kaže uradna
statistika. Tem potom dobljeno število bi pravzaprav bilo za l. 1900.:
99.000 Slovencev v nemških pol. okrajih. Mnogo se nismo zmotili. To pa
je res, da velika večina ni zavedna in je narodno neaktivna. Za vsakega
narodnega stratega pa pomeni tudi neaktivna masa važen

¹ Pfaundler dokazuje, da se je iz slovenskih delov priselilo na Gornje Štajersko
l. 1890. $\frac{1}{4}$, l. 1900. pa že $\frac{1}{3}$ vseh priseljencev.

faktor, ki mu nudi opirališče za gotove dispozicije in namere. Načelo mu je: neaktivne, latentne sile pridobiti in izuriti v aktivne boritelje, ustvariti in utrditi postojanke sredi nasprotnikovega ozemlja in to ne toliko z namenom, da **ž njimi** osvoji tujo last, nego veliko bolj radi taktike, da prisili nasprotnika v njegovem teritoriju k defenzivi in na ta način **ukloni** nasprotne stratege svojemu glavnemu načrtu, ki je: lastno torišče napraviti čim bolj varno pred vpadi in napadi. In zato bodi poslej v naši narodni obrambi glavno načelo: nasprotniku prizadajmo skrbi tam, kjer se čuti že varnega in brez skrbi, da tako odvrnemo vsaj en del njegovih sil od naše čiste lastnine — od naše narodne meje.

Prestaviti nam je treba boj severno od Spielfelda povsod, kjer vemo, da je slovenski živelj v le količkah večji masi. Doslej smo se uklanjali napadalnim načrtom nemškega nasilja, poslej mu pokažimo, da imamo i mi svoje narodne manjšine v njegovem ozemlju! In raditega graško vprašanje za narodno stvar ni in ne sme postati bagatela. Gradec mora postati središče organiziranih, sedaj raztresenih slovenskih sil v Gradcu, okrog Gradca in povsem nemškem Štajerju. Gradec mora biti za Slovence, kar Čehom Dunaj. Zato pa se nam zdi pogrešena vsaka politična in nepolitična akcija, ki je napravila križ čez slovenski živelj na nemških tleh. Pomnimo dobro, da pride čas, ko bodo Nemci privolili prisiljeni po dejstvih v sporazum in mogoče celo v narodno delitev Štajerske.

Tedaj bomo šele uvideli, da nam bo nujno treba operirati s kompromisi glede manjšin. Nemci streme, da v slovenskem ozemlju napravijo umetnim potom in s silo vseh faktorjev svoje narodne manjšine, v svojem ozemlju pa istočasno zbršejo s silo vsak pojav slovenskih manjšin, ker dobro računajo, da pri eventualnih pogajanjih morejo edino neprimerno več dobiti kot izgubiti. Mi seve manjšin ne cenimo. Bagatele! Velikopotezna politika, brez najpodrobnejše in še tako male, nas lahko zaziblje v sanje, iz katerih pa se lahko lepega dne prebudimo bridko razočarani in prevarani. Vzporedno z veliko narodno-politično akcijo mora iti podrobna vsestranska vse malenkosti uvažujoča. Ta pa hoče, da se brigamo za vse male pojave, za vse narodne drobce. Vse imejmo v svojih računih, vse v evidenci, da nas nihče ne dobi nepripravljenih. Gorje, ko bi jutri sedli k narodnospravnim razgovorom brez točnih zaznamkov obmejnih razmer: izgubili bi čisto gotovo 100.000 duš! Ker smo nepripravljeni, ker se šele organiziramo, ker šele pričenjamo šteti in računati z manjšinami, ki jih po večini niti ne poznamo, smemo le hvaliti slepoto Nemcev, ki pričakujejo od bodočega desetletja več dobička.

Mi smo nasprotno prepričani, da tekom enega desetletja potom raznovrstne organizacije dovolj zavarjemo celo mejo, da pa tudi utrdimo in oživimo narodne manjšine, kjer jih nemška statistika danes ne priznava.

Najprej Gradec! Treba središča, treba glavnega opirališča. Gradec je po svoji legi za to edino pripraven kraj, že raditega, ker je nekako v središču Gornjega Štajerja, vseh industrijskih krajev in ker ima največ lastnega slovenskega življa. Uradna statistika sicer pravi, da je bilo v Gradcu ob zadnjem štetju leta 1900. 1430 Slovencev, kar niti iz daleka ni možno.

Za Gradec sam lahko brez skrbi vzamemo število 20 za množitelj, da dobimo približno pravo število graških Slovencev. Ker druga, trenutno

nepriročna nemška statistika priznava do 12 000 Slovencev. Z drugimi Slovani vred tvorijo gotovo 10 do 15 odstotkov, t. j. faktično lepo manjšino.¹ Kot industrijsko privlačno središče bo tudi v bodoče pritegnilo še več delavnih rok iz Spodnjega Štajerja: odstotki, ki jih dobiva nemški živelj od slovenskih družin, se tem potom krijejo in še ostane preostanek. Pri tem pa treba pomisliti, da Spodnje Štajersko ni več nekdanje slogarsko mrtvo narodno telo, marveč da se politično, gospodarsko in izobraževalno dviga. To pa bo rodilo zaveden naraščaj, zaveden in zrel živelj, ki se v tujini ne bo tako hitro vdal tujim vplivom in prehitro akomodiral nemškemu življu. Zato pa je nujno treba, da se prejkomogoče vzbude spavajoče narodne sile, organizirajo in medsebojno strnejo.

Končno nekaj apela somišljenikom, ki so se odločili za akademiški študij. Slovenski akademiški naraščaj se je zadnji leti v Gradcu znižal. Agitacija za Prago je potegnila marsikoga proti severu. Ne toliko med Zarjani, ker šteje Zarja to leto največ članov izza ustanovitve, ali pri Taboru in Triglavu. Zlasti Tabor je decimiran. Koliko bobnanja, hrušča in trušča pred nedolгим; in lansko in letošnje leto? Kot grob...

Koliko krika za probujo slovenskega življa v Gradcu, koliko krika na rovaš »klerikalnih« Zarjanov v prid narodno-radikalne misli. In po par letih splošen beg iz Gradca, pustivši vse lepe fraze in narodno-radikalni tamtam v spominski knjigi liberalno-radikalnih društev ter hajdi — proti severu! Ni nam mar iz katerih motivov je prišlo do pobega, a jasno je, da mora slovenski akademik biti na straži tam, kjer je nujno potreba braniti najtežje postojanke! Pobeg v velikem številu je že pri tako žalostnih narodnih razmerah v Gradcu pravzaprav narodno izdajstvo. Slovenski problem v Gradcu postaja od dne do dne kritičnejši, a narodno-radikalni sinovi slovenske matere beže proti severu, zapuščajoč svoje proletarske brate-delavce, tisto maso »nižjih« sfer, za katero so imeli in baje še imajo toliko gorkega srca, zapuščajoč brez pomisleka, da s tem odtegnejo svoje radikalno-agilne narodne moči slovenskim narodnim interesom v Gradcu.

Žalostna jim majka! Slovenski proletarec v socialističnih vrstah je tako izgubil upanje, da ga reši iz rdeče internacionale slovensko liberalno-radikalno dijaštvo in mu poskrbi krasno uspevajočo narodno-socialno, ali po slovensko »Nar.-delavsko organizacijo« v Gradcu in celem Gornjem Štajerju. In vendar, kako lahko delo bi bilo za liberalno-radikalno inteligenco propaganda med slovenskim socialističnim delavstvom za — liberalno delavsko organizacijo, ko bi ta inteligenca le poznala svoj ubogi graški slovenski proletariat! Tako pa beg iz Gradca, v Gradcu samem pa — ples, zabava in kavarna brez proletariata... Tako rešujejo domovino v tujini... Žalostno sicer, pa saj drugače biti ni mogoče.

¹ Kako zanesljiva je uradna statistika, priča sledeče dejstvo. Pfaundler (Statistische Monatschrift, 1907: Die Grundlagen d. nation. Bevölkerungsentwicklung Steiermarks 1907, navaja te podatke za Gradec: V letu 1900. je bilo v mestni občini graški:

Nemških Štajercev	85339	Slovencev štajer.	9826
„ Korošcev	5440	„ koroš.	1877
„ Nižjeavstrijcev	6485	„ kranjskih	3313
iz drug. nem. kronovin	6552	„ iz Istre (s Hrvatij)	1568
Skupaj 103816		Skupaj 16584	

Nemcev torej 83%, Slovencev 13%, Slovanov sploh 23% (severnih Slovanov 4113). In poglejte uradne številke: 1430 Slovencev! (Geogr. statist. Lexikon, 1908.) Ali naš množitelj ni kolikor toliko upravičen?! — Kako ogromno delo nas čaka samo v Gradcu, da doženemo vsaj približno, če se slovenska inteligenca prišteva odločno med Slovence. Proletariatu ni zameriti.

Da se ne bo kdo po krivem čutil prizadetega, priobčujemo tu po »Narodnem Listu« (Celje, 5. maja) dopis iz peresa neke »zavedne slovenske mladenke«. Takole toži: »Žalostno je, da smo Slovenci v Gradcu razkropljeni na toliko društev, ker tako ne moremo ničesar doseči, posebno pa še, ker vsi lenarimo. Ne vidimo dela, akoprav se pogrezamo v blato gnilobe, narodne zaspanosti, brezbriznosti itd. — Žalostno res! Le malo jih je, (a tem vsa čast) ki res neustrašeno delujejo za napredek graških Slovencev. Nekateri so pa tudi tako visokoglavi, in še so celo v odboru nekega slovenskega društva, pa če se jih na ulici slovensko pozdravi, niti odgovora ne dajo. To so pač taki, ki se delajo narodne, kadar s Slovenci občujejo, in lepo jim teče slovenska govorica; ako pa pridejo z Nemci v dotiko si pa že ne upajo slovensko govoriti, akoravno se morajo mnogo mučiti, preden spravijo kakšno pravo nemško besedo iz ust. — — — —

Tudi slovenska društva bi lahko priredila kako predstavo, a pri tem jim manjka vztrajne in pogumne volje. In sploh, kateri bi se radi potrudili, to je pač največ slovensko delavstvo, nimajo toliko pripravnega časa, kateri bi pa imeli dovolj lepe priložnosti in zmožnosti, to so dijaki in druga slovenska inteligenca, pa nočejo. Dijaki se izgovarjajo, da imajo prav malo časa, češ da se imajo veliko učiti. Čemu pa potem po cele popoldneve po nemških kavarnah hodijo ter podpirajo najhujše sovražnike vsega, kar je slovensko!?

Tako torej ta zavedna mladenka, ki mora dobro poznati tisto dijaštvo, ki si je prisvojilo pred letom dni slov. kršč. izobr. društvo »Domovina« ter jo prekrstilo v napredno izobr. društvo. Taka obtožba iz ust slovenskega proletariata liberalno-radikalno dijaštvo in vso liberalno inteligenco v Gradcu ne bo spravila iz ravnotežja Slovenski graški proletariat ostane tudi v bodoče prepuščen samemu sebi. Slovenska inteligenca liberalnega duha ga le tedaj vpoštevata, kadar si sam pribori veljavo in ugled. Da, ko bi bilo upati jutri na — mandat in druge politične šarže, potem bi bil tudi proletariat »mili slovenski narod«, tako pa ta ne pomeni zazdaj nič. Zato mi na delo liberalne inteligence ne damo čisto nič, ker je tako sama zase in ograjena, da nikdar ne uvidi, kjer bi bila pravzaprav treba radikalno nova smer v prid pravega slovenskega graškega življa. Celo to zavest imamo, da bi slovenska liberalna inteligenca z dijaškim naraščanjem vred delala ovire vsakomur, ki bi hotel Slovincem pomoči vsaj na najnujnejšem polju: na versko-nravnem. Izkušnja nas uči da je doslej le podirala, kar je slovensko kat. akad. dijaštvo s trudom zgradilo med proletariatom. »Naprej« in »Domovina«! V tem znamenju dobro ume svoje »pozitivno« delo v prid »milega slovenskega naroda« v Gradcu.

Če se kaj pozitivnih uspehov doseže, doseže jih le kat. akad. naraščaj v zvezi z nekaterimi resničnimi graškimi rodoljubi, seveda ako bo imel dovolj delavnih sil na razpolago. In zato morajo naši bodoči akademiki, sedanji srednješolci, ki se navdušujejo za narodno podrobno delo, dobro premisliti, koliko nerazorane poljane jih čaka ravno v štajerski metropoli. Čim več sil se nabere tu, tem več dosežemo na narodno-vzgojnem polju. Bridko je, če mora sloneti vse delo na nekaterih, bridko če morajo skoro ves prosti čas žrtvovati delu med dobrim slovenskim proletariatom, da ga ohranijo in preobrazijo v prid slovenski stvari na narodni meji in narodno-manjšinskih delih dežele.

Ker poznamo važnost graškega vprašanja prav iz sredine življenja, zato kličemo svojim bodočim tovarišem akademikom: Premislite dobro, da je sveta dolžnost vsakega katoliškega slovenskega akademika, braniti svoj rod pred potujčevanjem,

pred moralno propastjo in korupcijo. Sveta dolžnost njegova je, podpirati delo, ki stremi za tem, da ohranimo narod čil in čvrst na duhu in telesu. Na meji in mešanih krajih fakta dovolj govore, da versko-nravni propad slovenskega življa pomenja — narodni pogin. Zato pa najposlej somišljeniki prihite v Gradec v obilnejšem številu, da bo Zarja ob desetletnici (l. 1911.) in petindvajsetletnici (l. 1926.) s ponosom pokazala na delo — rok svojih članov!«

VISOKOŠOLSKO DIJAŠTVO.

Slovensko narodno-radikalno dijaštvo je imelo 6., 7. in 8. septembra svoj zaupni sestanek v Ljubljani. Ta sestanek je imel podati »rezultat vsega ogromnega dela v zadnjem letu«. Kak je ta rezultat, nam najjasneje pove članek: Revizionizem v narodno-radikalni struji v »Edinosti«, 18. septembra t. l. Ta članek nam poda zelo zanimiv vpogled v razmere v narodno-radikalni dijaški struji. V narodno-radikalni struji so nastala občutna nesoglasja med onim delom, ki študira v Pragi in onim, ki študira na Dunaju. Že do sedaj smo imeli večkrat priliko, da smo kaj malega izvedeli o tem, ta članek v »Edinosti«, pisan očitno od pristaša dunajske struje, nam pa vse pojasni, zato hočemo to karakteristiko doslovno navesti. »Edinost« piše: »Dijaštvo, ki daje direktivo, študira deloma na Dunaju, deloma v Pragi, in to na videz samo lokalno nasprotje se je potenciralo sedaj do idejnega nasprotja. V »Omladini« se ni hotelo priznati krize in potrebe revizije, a ljubljanski sestanek je razkril oboje. — Ko bi bilo manje predsodkov in več zaupnosti proti dunajskemu dijaštvu, bi bila danes — o tem sem prepričan — kriza rešena. Saj se vjemamo v velikih idejah, ki so početnice in gibalne sile naše struje. Če je bilo praško dijaštvo, ki ima v rokah strujino glasilo »Omladino«, glasnik dela, je bilo pa dunajsko tih in vztrajen narodno-radikalni delavec, ko se je žrtvovalo po dva- do trikrat na teden, da je v dolgih, tudi popolnočnih sejah prišlo na jasno glede posameznih točk v programu in idej v referatih. Če je bilo praško dijaštvo pod neposrednim vplivom Masaryka ter se ponosno imenovalo njegove učence, je pa dunajsko čitalo in uvaževalo njegove misli ter jih primerno apliciralo v svojih referatih. Globoko in usodepolno nasprotstvo pa je obstajalo mej praškim in dunajskim dijaštvom glede programa. Dunajska »Slovenija« je zahtevala jasen in določen program, mejtem ko je praško dijaštvo, zbrano v »Adriji«, program omalovaževalo, rekši, da nam dosedanji narodno-radikalni temelji zadostujejo in da je kriza v dijaštvu samem. Ljubljanski sestanek je prinesel pojasnilo glede revizije, ni pa prinesel mejsebojnega umevanja. Soglasje je vladalo le pri narodnostnem problemu, katerega rezultat je bil ta, da smo odklonili pojem absolutne narodnosti in ž njim narodni šovinizem ter da označili, da smatramo kakor prvo, najznačilnejše in najpomembnejše svojstvo, ki tvori družabno skupino, jezik pa za prvi in najbolj določen izraz narodnosti . . . Glavno nasprotstvo je sledeče: Praško dijaštvo zahteva, da ostani narodni radikalizem samo dijaška kulturna struja, njih kulturne težnje so ideali »Svobodne Misli« in njih politično polje je pot v liberalno stranko. Dunajsko dijaštvo zahteva revizije v smislu, da postani narodni radikalizem splošna slovenska kulturna struja, ki naj revidira

vse naše narodno življenje potom lastne izvendijaške organizacije. Zato so v Pragi v ospredju zgolj kulturna vprašanja, pri katerih prevladuje individualizem, na Dunaju socialno-politična, ki jih rešuje socializem.« Ker so predlagali Pražani, da se gospodarski in politični program, ki ga je razvila »Slovenija«, ne vzame na znanje in so v škodo revizionistom (Dunajčanom) pritegnili tudi neakademike k glasovanju, so Slovenijani demonstrativno zapustili shod. — To zadostuj!

Sillon. Že lansko leto je »Zora« obširneje poročala o socialnem gibanju francoske katoliške mladine, ki nosi to ime in ki je izšlo iz dijaških vrst. Voditelj in začetnik tega gibanja je Marc Sangnier. Že takrat bi bili lahko omenili, da cerkvene oblasti niso nič kaj zadovoljne s sillonistovskim gibanjem, ki je zašlo semintja na zmotna pota. Vendar pa smo upali, da vse to ne bo imelo tako resnih posledic, kakor se je le prekmalu pokazalo, in takrat smo opozorili le na silno moč krščanskega idealizma, ki je vodil začetnike tega gibanja do tako velikih uspehov, kot jih je to gibanje doseglo. Danes pa imamo povedati samo to, da je »Sillon« zašel tako globoko v nekatere zmotne, da se je papež odločil javno obsoditi te blodnje v pismu na francoske škofo 25. avgusta t. l. »Notre charge apostolique«. Zmotni so bili v prvi vrsti socialni nazori sillonistov in te je tudi v prvi vrsti zadela obsodba. Katere so te zmotne, s tem se obširneje peča »Čas«, 1910., zv. 9., str. 393. »Blodno socialno delo« (Dr. A. Ušeničnik). Na eno glavnih zmot bi posebej opozorili, ker te ravno se mora tudi naše gibanje v prvi vrsti varovati, kajti to bi bil tudi za nas začetek stranpoti: »Sillon se je začel izmikati cerkveni avtoriteti, češ, »delovanje Sillonovo« se razvija na necerkvenem polju, zato sillonisti kot taki nimajo nič opraviti s cerkveno avtoriteto« (»Čas«, t. l., 394). Taki zapeljivi nauki se hitro udomačijo, zato moramo biti tem bolj pozorni pred njimi. Zanimale vas bodo tudi končne odredbe papeževe: sv. oče pozivlja voditelje Sillona, naj se umaknejo; gibanje naj se izpremeni v »Katoliški Sillon«; organizacija naj si privzame pridevek »katoliški« in naj se druži po škofijah. Duhovniki in bogoslovci naj to organizacijo pospešujejo in podpirajo, sami pa naj ne bodo njeni člani. Mark Sangnier se je pozivu sv. očeta vdal, odložil vodstvo »Sillona« in izjavil, da hoče ostati predvsem zvest katoličan. Na političnem in gospodarskem polju bo še deloval, ker tega mu sv. oče ne brani, vendar pa se bo čuval zmot, ki jih je papež obsodil. — Ta nastop sv. očeta pomeni samo epizodo iz odločnega boja proti modernističkim zmotam, ki ga je sedanji papež začel in nas zanima v prvi vrsti, ker je za nas nekako svarilo in nauk, kako smemo in česa se moramo pri našem delu posebno varovati.

Frst.

Slovenska dijaška zveza v petem poslovnem letu.

Predsednikovo poročilo.

S. D. Z. ima dvojno nalogo: izobraževalno in organizatorično delo med dijaštvom samim in med ljudstvom. Za javno delo med narodom je bilo zadnje leto za nas manj ugodno od prejšnjega. Vsa slovenska javnost je stala pod vtisom narodnoobrambnega dela, ki je dobilo letos novo svežo organizacijo, in tudi pri dohodkih S. D. Z., ki se stekajo največ iz darov

požrtvovalnih prijateljev katoliškega narodnega dijaštva, se vidi, da je postal slovenski narodni davek že tako občutljiv, da so nam ostali zvesti le še najzvestejši naši prijatelji.

Minulo leto pomeni za nas dobo tihega dela za spopolnjenje notranje organizacije. Dva za katoliško narodno dijaštvo važna velika dogodka imamo zabeležiti letos: ustanovitev tretjega slov. kat. akad. društva »Dan« v Pragi in zveze hrvaškega kat. narodnega dijaštva. Prvo društvo pomeni zmago nad predsodki, ki smo jih imeli še pred letom glede Prage, in nad bojznijo pred terorizmom Masarykovcev — slovenskih in čeških, ter za naše ideje važno zблиžanje Slovencev in Čehov. »Hrvatski đački savez«, ki je z malimi razlikami po naši zvezi prikrojen, pomeni za hrvaško kat. narodno dijaštvo velik napredek in je dokaz, da hoče hoditi hrvaško kat. narodno dijaštvo v svoji organizaciji in svojem delu tudi med narodom isto pot, kot jo mi hodimo.

Za notranje delo v organizaciji sami je bila z ustanovitvijo pododborov v lanskem letu in spremenjenimi pravili dana smer za nekaj let. Naloga prihodnjih odborov bo, da izvedejo do popolnosti organizacijo, kakor je zamišljena v pravilih. Iz poročil pododborov na občnem zboru se je videlo, da so pododbori po večini dobro rešili svojo nalogo; delo v pododborih poživiti, razširiti in poglobiti mora biti direktiva našega dela v bodočnosti. Težišče dela mora priti vedno bolj na pododbore, osrednji odbor ima paziti le, da je vse delo enotno in smotreno — samo na ta način bo mogoče popolnoma preiti od agitacije k vzgoji, v kateri vidimo ideal svoje dijaške organizacije. Ker je naloga pododborov podrobno delo, jo morejo izvrševati in uspešno delati le, ako imajo majhen teritorij; dva, trije člani zadostujejo popolnoma, ako se zavedajo svoje dolžnosti. Podružnice pa imajo skrbeti za zvezo z osrednjim odborom, reševati važnejša vprašanja lokalne organizacije, skrbeti za širši stik in občevanje in medsebojno spoznavanje dijaštva in prirejati v ta namen večje sestanke v svojem teritoriju in skrbeti za potrebna gmotna sredstva — vse pa v sporazumu z osrednjim odborom. Letošnje počitnice je dobila zveza prve tri podružnice: za Primorje, Dolenjsko in Gorenjsko. Z ustanovitvijo posameznih podružnic so bili združeni pokrajinski sestanki, ki so se vsi ob prav dobri udeležbi lepo obnesli. Razen teh sestankov so priredili tudi posamezni odbori za dijaštvo svojega teritorija večje število sestankov, na katerih so obravnavali v obliki referatov in koreferatov važna kulturna vprašanja in vprašanja lastne organizacije. Tako so vodili med počitnicami stik z dijaškim naraščajem sestanki, dočim so skrbeli med letom za dijaško organizacijo organizacijski odseki po svojem tajniku v Ljubljani.

Da omogoči zlasti mlajšim dijakom somišljenikom potovanje o počitnicah po Slovenskem, je izdala S. D. Z. tudi letos za svoje somišljenike potovalno listo kakor prejšnji leti. Da smo se pred tremi leti odločili izdajati potovalno listo, nas je vodila samo idealna misel, da se omogoči tudi revnejšim mladim dijakom ob prostem času dolgih poletnih počitnic ogledati si slovensko zemljo in spoznavati slovensko ljudstvo in njegovo življenje. Pa pokazale so se že tudi slabe strani potovalne liste, tako da se je začelo že resno misliti na to, da se jo opusti, ako se ne posreči prepričati zlorabljanja. Pred vsem se je sklenilo naprositi čč. gg. duhovnike, da se na potovalno listo pod nobenim pogojem ne ozirajo; potovalna lista legitimira imejitelja le nasproti onim tovarišem dijakom, ki so se zavezali dati prenočišče in sicer iti na roko potujočim dijakom in ki so v listi tudi navedeni s polnim naslovom.

Tako je vršila S. D. Z. zadnje leto svojo nalogo med dijaštvom samim, ostala pa je zvesta tudi svojemu delu med ljudstvom: s sodelovanjem pri

ljudskih katoliških društvih, s predavanji, osebnim stikom zlasti z mladino, z ustanavljanjem knjižnic in z dejanskim sodelovanjem pri narodni obrambi. V počitnicah so skrbeli člani S. D. Z. vsak v svojem domačem kraju, da so njihova domača društva pridno delala, s tem da so zbirali tuintam ljudi v društvu in z njimi obravnavali dnevna in druga važna vprašanja, ali da so poučevali petje in tamburanje, sodelovali pri »Orlu«, zbirali in urejevali društvene knjižnice, aranžirali in tudi sami sodelovali pri gledaliških ljudskih predstavah in veselicah in predavali. Tov. predsedniku je bilo naznanjenih v zadnjem poslovnem letu 141 predavanj, veliko tovarišev pa je tudi predavalo, ki niso tega javili predsedniku. Zlasti naj poudarim, da so nekateri člani S. D. Z. tudi vestni člani »Orlove« organizacije, ki se ne sramujejo nastopati pri »Orlovih« prireditvah v vrstah kmečkih fantov kot telovadci — zvesti demokratični ideji, ki je ena izmed naših temeljnih idej. Posebno hvaležno polje za svoje delo o počitnicah so si izbrali ljubljanski tovariši, namreč delo med ljubljanskimi vajenci, ki so združeni v mladeniški zvezi. Novo ustanovljenemu pododboru za Ljubljano in okolico bo mogoče to tako potrebno in hvaležno delo gotovo razširiti in dobro organizirati, ker mu bo mogoče pritegniti k delu več delavnih moči. Tako gremo na deželi med kmečke, v mestu med delavsko mladino — oba glavna stebra narodnega naraščaja. — Knjižnic je imela S. D. Z. v zadnjem letu vsega skupaj 16, od teh 11 ljudskih, od katerih so se v zadnjem letu ustanovile na novo tri, namreč v Adlešičih in Preloki v Belikrajini in na Jezerskem na Koroškem. Delujejo vobče vse te knjižnice jako pridno: Črnomaljska je na primer izposodila v zadnjem letu do 2000, kostanjeviška nad 1000 knjig.

Vsled diaboličnega raznarodovalnega dela narodnih nasprotnikov ob slovenski meji je postala za nas Slovence narodna obramba življenjske važnosti. S. D. Z. se je te potrebe že lansko leto popolnoma zavedala in ker še nismo imeli posebne narodnoobrambne organizacije, tudi storila, kolikor so jej dopuščale skromne moči. Z veseljem smo pozdravili idejo posebne obrambne organizacije in pri nje ustanovitvi tudi sodelovali. Pri narodnoobrambni enketi dne 16. oktobra 1909. je bila S. D. Z. zastopana po treh tovariših, dasi so tedaj bile počitnice že pri kraju, in pri sklepanju o pravilih in obliki novega društva so bili navzoči tudi vsi naši zastopniki. Z istim zanimanjem smo spremljali ustanovitev in delovanje »Slovenske Straže« in po svojih obrambnih klubih v »Zarji« v Gradcu, v »Danici« na Dunaju in v »Dnevu« v Pragi smo stopili z osrednjim odborom S. S. v najožji stik in v sporazumu z njim se vrši vse delo v teh klubih. Narodnoobrambna kluba S. D. Z. v »Danici« in v »Dnevu« si stavita za nalogo v prvi vrsti teoretično delo, študij obrambnega dela pri drugih, zlasti slovanskih in sosednih narodih, narodnih potreb Slovencev v obmejnih krajih in v tujih, zlasti delavskih mestih. V ta namen zbira tozadevno literaturo, stvari iz klubovih sej pošiljajo tovariši v »Narodnoobrambni Vestnik«. Tovariši, ki študirajo v Gradcu, so v bližini slovensko-nemške meje in v Gradcu samem je veliko število Slovencev — morda do 30.000, med katerimi je zlasti delavski in obrtni stan številno zastopan — kot med Čehi na Dunaju. Zato je pa tudi naravno, da ne drže tovariši »Zarjani« rok križem in da se ne morejo omejevati na teoretični del narodnoobrambnega dela in da sami krepko posegajo v organizacijo slovenskega življa, da ga ohranijo narodu in veri. Njih delo med graškimi Slovenci samimi je osredotočeno v slovenskem kat. izobraževalnem društvu »Kres«, v katerem je ustanovila S. D. Z. tudi svojo knjižnico, in upati je, da pride za »Kresom« kmalu še drugo društvo, ki bo neprecenljive vrednosti za ohranjenje Slovencev in zlasti slovenskih služkinj v Gradcu. Delo obrambnega kluba

S. D. Z. v Gradcu pa se razteza tudi na slovensko mejo na Spodnjem Štajerskem, kakor tudi v več tovarniških mest na Zgornjem Štajerskem, kjer biva mnogo tisoč slovenskih delavcev, ki so bili doslej prepuščeni popolnoma Bogu in — nemški socialni demokraciji.

Že lansko leto se je začel po S. D. Z. tesnejši stik med slovenskim kat. narodnim dijaštvom in beneškimi Slovenci. Že po dveh letih občevanja z njimi smo dosegli krasen uspeh, ki ga mora biti vesel vsak pošten Slovenec, kar pomeni rešitev 50.000 duš našemu narodu. Slovensko beneško dijaštvo se je namreč letošnje počitnice organiziralo popolnoma na istih temeljnih idejah, katere družijo tudi nas. Delo letošnjih počitnic je pokazalo, da smemo od združenja tega dela slov. dijaštva pričakovati najljepših uspehov.

Tako je delalo naše dijaštvo za razširjanje svojih lastnih vrst in njih poglobitev, zraven pa tudi ni pozabilo svojih dolžnosti do naroda in storilo vse, da vzgoji svoje člane v izvedene in pridne kat. narodne delavce. Medtem ko išče radikalno dijaštvo svoj program, ki se izpreminja s predsedniki, kot menjavamo obleko, gremo mi svojo pot konstantno dalje v zavesti, da gremo in delamo za resnico.

Blagajnikovo poročilo.

Zveza je imela pri poštni hranilnici prometa 2388 K 94 vin. Dohodkov je bilo 1734 K 36 vin., stroškov 654 K 58 vin., prebitek torej 1079 K 78 vin. Ako prištejemo še gotovino v ročni blagajni, znaša zvezino imetje v denarju 1158 K 16 vin.

Tajnikovo poročilo.

Prejel je 136 pošiljatev, med njimi 124 pisem, odposlal pa 122 pošiljatev, med njimi 82 pisem. Prodajal je razglednice in kolke in razposlal s pomočjo tovariša blagajnika in nekaterih tovarišev v »Danici« letošnjo potovalno listino. Za društvo je sprejemal liste: »Čas«, »Zoro«, »Studentsko Hlidko«, »Mladost« in »Zeitschrift für Mädchenbildung« in nabiral darovane knjige. Denarni promet je znašal pri njem 2152 K 45 vin.; dohodkov je imel 1128 K 17 vin., stroškov pa 1024 K 28 vin., prebitek torej 103 K 89 v.

Knjižničarjevo poročilo.

Knjižničar osrednjega odbora skrbi za knjižnico S. D. Z. v Ljubljani. Knjižnica šteje letos 611 knjig. Spopolnila se je z 78 knjigami, med njimi najnovejša leposlovna dela slovenska. Bogat književni dar je naklonil društvu preč. g. kanonik monsignor dr. Žitnik. Žal, da se letos še ni mogel izrabiti, ker se nahaja knjižnica na jako slabem prostoru, da se bo morala kmalu seliti in bo mogoče napraviti šele tedaj popoln zapisnik. Izposodilo se je 880 knjig. Čez počitnice je bilo izposojenih 75 knjig.

Poročilo gorenjskega pododbora.

Od lanskega občnega zbora S. D. Z. je gorenjski pododbor vedno bolj pogumno stopal na plan. Njegov načrt, da združi najtesnejše bogoslovce in akademike k skupnemu delu za ljudstvo, se mu je vrlo posrečil. Toda šel je še naprej. Danes preveva naše ljudstvo orlovska misel. Orli so ona organizacija, ki nam budi nade na boljšo bodočnost. Z njimi hoče gojiti gorenjsko dijaštvo najožji stik. Tudi ta načrt se že uresničuje. Jesenice so nam pokazale vzajemnost naše orlovske in dijaške organizacije.

Sredstva, da je dosegal pododbor svoj namen, so bili v prvi vrsti sestanki, na katerih predava akademik, ki ima za korreferenta kakega bogoslovca ali narobe. Na sestanku v Naklem dne 22. septembra je refe-

riral tov. theol. A. Porenta o »seksualnem vprašanju s stališča katolika«. Udeležba je bila dobra, kar izpričuje dejstvo, da se je nabralo za obmejni sklad 20 kron. Velikonočni sestanek je bil slabše obiskan vsled slabega vremena in ker je mnogo tovarišev ostalo v vseučiliških mestih. Takoj po Veliki noči se je pričelo s pripravami za ustanovitev podružnice S. D. Z. za Gorenjsko. Vodil jih je tov. eksp. akad. Avsenek. Na zadnjem sestanku v Kranju dne 28. julija, na katerem je predaval tov. phil. Mazovec o »slovenski literaturi«, se je sestavil tudi podrobnejši načrt za prireditev 14. avgusta na Jesenicah. Ustanovitev je bila najsijajnejša. Podružnica obsega okrajna glavarstva radovljiško, kranjsko in kamniško. V odbor so bili voljeni tovariši: iur. A. Megušar, Selca nad Škofjo Loko, za predsednika; theol. Jernej Hafner za podpredsednika; theol. Rudolf Potočnik za tajnika; med. Franc Meršolj za blagajnika; za knjižničarja abit. A. Torkar. Podružnica bo snovala pododbore za posamezne okraje. Za selško dolino ga namerava ustanoviti že letošnjo jesen. Denarnega prometa je imel pododbor 138 K 74 vin. Dohodkov je bilo 77 K 74 vin., stroškov 61 K. Prebitek 16 K se je izročil novoustanovljeni podružnici. Vsi člani se udeležujejo pridno življenja po naših izobraževalnih društvih in pri orlovski organizaciji. Koliko velja to delo, se sedaj še ne more presoditi, pokazali pa bodo uspehi v bodočnosti.

Poročilo ribniškega pododbora.

Pododbor je priredil štiri sestanke in sklical dva občna zbora. Na sestanku 26. avgusta 1909 v Velikih Laščah je predaval tov. phil. I. Samsa o »samovzgoji« in tov. Fr. Lovšin o »Trubarju«. 6. septembra 1909 so se sešli tovariši v Sodražici. Referiral je tov. iur. J. Ilc o »nalogah ribniškega pododbora v letu 1909/10.« 9. septembra 1909 se je vršil občni zbor pri Novi Stifci. Naročil je odbor, da izdela poslovnik. Na sestanku 30. decembra 1909 v R.bnici je predaval tov. Ilc o »demokratizmu«. Občni zbor 26. julija 1910 je sklenil od odbora izdelan poslovnik in izvolil v novi odbor tovariše: iur. A. Adamiča, Velike Poljane, p. Ortnek, za predsednika; iur. Maksa Grudna za tajnika; theol. J. Žganjarja za blagajnika.

Poročilo štajerskega pododbora.

Občni zbor se je vršil 15. avgusta 1910 v Slovenski Bistrici v hotelu »Avstrija«. Tam je predaval tov. abit. Slavič o prekmurskih Slovencih. Podal je ob kratkem njihovo zgodovino, nato pa obširno slikal sedanje njihovo kulturno stanje. G. Kemperle, urednik »Straže«, je pozdravil zborovalce v imenu žurnalistov. Govoril je o obrambnem delu »Slovenske Straže« in izvajal, da ustanavljanje samih šol ne zadošča. Mladino treba tudi še voditi, ko zapusti šolo. To delo opravljajo izobraževalna društva, mladeniške in dekliške zveze, čitalnice in listi. Priporoča tiho agitacijo. Tov. predsednik ured. Kramberger je poročal o delovanju pododborovem. Tovariša brata Koserja sta sodelovala pri veselici izobraževalnega društva pri Sv. Lovrencu v Slovenskih goricah in bralnega društva v Krčevini pri Ptuj, tov. theol. Rezman je govoril v Kostravnici pri Slovenski Bistrici in v Poljčanah, tov. predsednik pri Sv. Lenartu v Slovenskih goricah. Pod okriljem pododborovim so uprizorili dijaki pri Sv. Juriju ob južni železnici igro »Za križ in svobodo« in igrali v Slivnici pri Celju. Pododbor je imel tamburaški zbor. Blagajnik je imel dohodkov 33 K 10 vin., stroškov 30 K 60 vin., prebitek torej 2 K 50 vin. Na občnem zboru se je razmotrivalo tudi stanovanjsko vprašanje, nadalje, kako bi se intenzivneje gojilo medsebojno spoznavanje dijakov-somišljenikov in kako bi se ustvaril pregled vsega slovenskega dijaštva. Odbor se je sestavil tako le: Predsednik tov. abit. Fr. Strižič; tajnik tov. iur. L. Koser; blagajnik tov. theol. A. Rezman.

Poročilo belokranjskega pododbora.

Dasi ni imel belokranjski pododbor več kot štiri člane, ima vendar zaznamovati zelo plodonosen uspeh. Na novo je ustanovil lansko jesen dve knjižnici, v Adlešičih in Preloki, in pripravil pot tretji, na Vinici. Knjige so že pripravljene. Ustanovi se v najkrajšem času. Knjižnica v Adlešičih, ki jo oskrbuje gděna. Marica Adlešič, vsebuje 120 knjig, prebralo se jih je 450. Preloško knjižnico oskrbuje g. Ive Starešinič in obsega 80 knjig, prebralo se jih je 200. Stanko Peharčeva knjižnica v Črnomlju šteje 420 knjig, ki so se izposodile 1950krat. Nahaja se pod varstvom ondotnega izobraževalnega društva. Oskrbuje jo gděna. Mici Škofova. Pri ustanovitvi knjižnice v Adlešičih sta predavala star. dr. Adlešič o izobrazbi in star. dr. Malnerič o navodilu k branju knjig ter v Preloki star. dr. Adlešič o pomenu ljudskih knjižnic. Nadaije je predaval star. dr. Malnerič v Črnomlju v izobraževalnem društvu o »alkoholu« in o »narodnem gospodarstvu«. Star. dr. Adlešič je imel slavnostni govor pri ustanovitvi podružnice »Slovenske Straže« v Črnomlju. Na sestanku dolenskega kat. dijaštva je predaval tov. theol. Plevnik o belokranjskih znamenitostih. Star. dr. Malnerič in tov. iur. Majerle sta sodelovala pri šestih igrah, ki jih je uprizorilo izobraževalno društvo. O velikonočnih počitnicah je priredil pododbor številno obiskani sestanek s predavanjem o pesniku Medvedu. Napravili smo več izletov po Beli Krajini. V Semiču smo pri tej priliki uprizorili dr. Krekovo igró »Tri sestre«. Tovariši so sodelovali pri prireditvah izobraževalnega društva tudi s petjem. Tov. theol. Plevnik je poučeval v Črnomlju petje in tamburanje, iur. Majerle tamburanje. Pododbor je raztegnil svoje delovanje tudi čez Kolpo. Na Vukovi gorici je sklical hrvaško-slovenski sestanek, na katerem sta predavala star. dr. Adlešič o organizaciji na Kranjskem, star. dr. Malnerič pa o izobraževalnih društvih. V odboru so: Predsednik tov. iur. I. Majerle, Jelševnik pri Črnomlju; tajnik eksp. akad. M. Težak; blagajnik abit. M. Popovič.

Poročilo pododbora za krški okraj.

Člani tega pododbora so se sešli dvakrat, 11. avgusta na malem sestanku, ki je bil namenjen pred vsem organizaciji dijaštva v okrožju pododborovem; tov. theol. Komljanec je na njem predaval o nalogah srednješolskega dijaštva, in 19. avgusta na občnem zboru, kateri je izvolil za l. 1909/10 v odbor tovariše: teh. Fr. Rueha za predsednika; abit. A. Marinčka za tajnika; phil. Fr. Omerzo za blagajnika. Pododbor je skrbel za ljudski knjižnici v Kostanjevici in pri Sv. Križu poleg Kostanjevice. Prva je prav dobro uspevala. Zanimanje zanjo je vedno večje. Knjig šteje 514. Prebralo je 59 bralcev 962 knjig. Manj delavna je bila svetokrižka. Člani so od ustanovitve pododbora priredili osem predavanj. Tov. phil. Omerza 2. januarja v Cerkljah, »Ura«; 12. marca pri Sv. Križu, »Človek in žival«; 3. aprila v Cerkljah o isti temi; 14. avgusta pri Sv. Križu, »Red v naravi«; vsa v krajevnih izobraževalnih društvih. Tov. theol. Komljanec v Žabnici na Gorenjskem »Pomen Slovenske Straže«, pri Sv. Križu pri Kostanjevici »Pomen dela«. Tov. abit. Marinček 2. januarja v Kostanjevici, »Gospodarski liberalizem«; 14. avgusta istotam »Narodnoobrambno delo«. Pododbor je zbiral pridno knjige, zlasti molitvenike. Mnogo mu jih je naklonil preč. g. A. Gabrič, župnik v Cerkljah. Molitvenike je pošiljal v Benečijo, ostale knjige pa porabil za knjižnice.

Poročilo pododbora za Primorsko.

Zboroval je 6. avgusta 1910 pri Sv. Ivanu v Trstu. Preosnoval se je pri tej priliki v podružnico. Med letom je deloval kakor vsi drugi pod-

odbori organizatorično, narodnoobrambno in izobraževalno. Razposlal je do 100 okrožnic narodnoobrambne statistike po goriških in tržaških mejnih krajih in po Benečiji. Njegovo glavno izobraževalno delo so bila predavanja (50).

Poročilo pododbora za Ljubljano in okolico.

Ustanovil se je letošnje počitnice in šteje 8 članov. Ustanovno zborovanje se je vršilo v dvorani »Rokodelskega doma« v Ljubljani 23. julija. S svojo navzočnostjo so ga počastili preč. gg. državni in deželni poslanec monsignor dr. Žitnik, deželni odbornik dr. Lampe, predsednik »Društva katoliških rokodelcev« spiritual Stroj, p. Žužek, prof. bogoslovja dr. Janežič in državni poslanec Gostinčar. V odbor so bili izvoljeni tovariši: iur. St. Masič, Ljubljana, Vrhovčeva ulica št. 11, za predsednika; iur. P. Rupnik za tajnika; phil. Fr. Požlep za blagajnika. Tov. iur. Kovač je predaval o delu ljubljanskega pododbora. Nakratko je orisal polja, na katerih namerava ustanovljeni pododbor delovati. Govorili so tudi gg. dr. Lampe, ki je pokazal, kakšno korupcijo je ustvaril liberalizem vsepovsod in ki jo more odpraviti le nova inteligenca, zavedajoča se, da mora delati v prid ljudstvu, ako ji to izroči javna upravna mesta, p. Žužek je opozoril na važnost marijanskih kongregacij in priporočal, da širi dijaštvo zmisel zanje in navdušenje tudi o počitnicah, g. spiritual Stroj je poudarjal važnost dobre krščanske vzgoje rokodelskih vajencev baš v Ljubljani, koder se liberalna in socialno-demokraška agitacija ne omejujeeta zgolj na pomočnike, ampak segata tudi že med vajence. Gosp. državni poslanec Gostinčar je naslikal pomen »Jugoslovanske strokovne zveze«.

Naslednjega dne je priredil pododbor javno veselico s petjem, govorom in uprizoritvijo narodne igre »Zaklad«. S sodelovanjem gospodičen somišljenic iz Ljubljane, tovarišev iz sosednjih okrožij in po naklonjenosti slav. občinstva je uspela nad vse zadovoljivo.

Na ustanovnem zborovanju se je sklenilo prirejati redne sestanke. Prvi se je vršil 8. avgusta v Št. Vidu nad Ljubljano. Predaval je tov. Rupnik o »nravni vzgoji v šoli« po Försterjevi knjigi »Jugendlehre«. Po sestanku so si udeleženci ogledali zavod sv. Stanislava. Preč. g. ekonom A. Markež jim je blagovolil razkazati vsa poslopja. Tukaj so obiskovalci videli, kaj premoreta železna volja in jeklena vztrajnost moža, vnetega za blagor svojega naroda. Drugi sestanek se je sklical v Ljubljano. Predavanje je bilo o prirejanju diletantskih iger.

Nekateri tovariši so pomagali pri vodstvu »Mladiškega društva« v Ljubljani. — Svojim članom je odbor oskrbel telovadbo dvakrat na teden.

St. M.

Katoliško primorsko dijaštvo.

Dne 6. avgusta se je vršilo pri Sv. Ivanu v Trstu zborovanje primorskega kat. narodnega dijaštva skupno z občnim zborom »Pododbora S. D. Z. za Primorje« in z ustanovitvijo podružnice.

Pa je bil že čas, da prodre naša ideja tja do obal Jadranskega morja, tja do Trsta, ki je veljal do sedaj za trdnjavo svobodne misli. — V nepričakovano velikem številu se je zbralo kat. nar. dijaštvo pri Sv. Ivanu. Po skupni sv. maši se je vršilo zborovanje v dvorani povegova doma K. S. I. D.

Predsednik tov. bogoslovec Andrej Rustja pozdravi v navdušenih besedah navzoče in poudarja pomen današnjega sestanka. Č. g. kaplan Čok pozdravi navzoče dijaštvo v imenu krščanskega tržaškega ljudstva. Nato poroča tov. stud. iur. Vek. Vrtovec: »Razvoj katoliško narodne ideje in naše dijaštvo.« Referent razjasni program vseh dijaških struj in pokaže kako vzvišen je program katoliško narodnega dijaštva nad programom svobodo-

miselnih struj. V debato posežeta tovariša Natlačen in Šček. — Prečitajo se došli brzojavni pozdravi. Brzojavno so pozdravili zborujoče kat. nar. dijaštvo mons. Castelliz, rektor goriške bogoslovnice, čč. gg. Rejec, prefekt v goriški bogoslovnici, Brence, župnik v Preski, in Zavadlal, novomašnik. Razun tega so še poslali pozdrave č. g. Glavič, poznanjska Poljaka Wierbinski in Ogrodowski, Poženel i. dr. Nato se odpošlje udanostna brzojavka prevzvišenosti knez nadškofu goriškemu.

Popoldne se nadaljuje zborovanje. Predava tov. stud. iur. Josip Godnič: »Naše narodnoobrambno delo«. Obrazloži pojem naroda in pomen narodnoobrambnega dela. Debate se udeležijo tovariši: Remec, Natlačen, Vrtovec, Jež in Sedej. Nato prevzame besedo g. starešina »Danice« dr. Pavletič. Pozdravi pristrčno kat. nar. dijaštvo in mu častita na pravem umevanju stvari, za katero se bojuje. Posebno pa poudarja, da je prvo narodnoobrambno delo samoizobrazba. Za njim govori č. g. Jak. Ukmar o narodnoobrambnem delu duhovnika.

Nato se vrši občni zbor pododbora S. D. Z. za Primorje, ki se izpremeni v podružnico. Predsednik obrazloži pomen pododbora in podružnice. Tajnik tov. Vrtovec poda obširnejše poročilo o pododborovem delovanju. Odboru se izreče enoglasno absolutorij s pohvalo. Vodstvo občnega zbora prevzame predsednik S. D. Z. tov. Natlačen. Prečita pravila podružnice in razloži njen pomen. Nato se izvoli nov odbor: predsednik tov. stud. iur. Vek. Vrtovec, podpredsednik tov. stud. theol. Karol Purič, tajnik tov. stud. theol. Jožef Glažar, blagajnik tov. cand. for. Anton Pavlin, knjižničar tov. stud. phil. Andrej Budal. Sledi še debata, nakar zaključi tov. predsednik zborovanje.

Zvečer se je vršil izborni obisk komerz. Došlo je mnogo gostov iz Trsta, navzoča sta bila tudi gg. dr. A. Breclj in urednik Fr. Kremžar. Izvrstno je vodil komerz g. starešina »Danice« dr. Perničič. Vrstili so se razni govori, resni in šaljivi. Za zabavo sta poskrbela tudi svetoivanska zbora, pevski in tamburaški.

Drugi dan smo si ogledali Trst. Popoldne je bila veselica pri Svetem Ivanu na čast kat. narodnemu dijaštvu.

To sta bila dneva, ki nam pričata, da se naša misel širi, da bode kmalu zakraljevala tudi v Trstu, »v oni temni točki«.

Koledarček slovenskega kat. narodnega dijaštva za šolsko leto 1910/11.

Uredil Fr. Stelè. Dobiva se v »Katoliški Bukvarni« v Ljubljani, v knjigarni »Ilirija« v Kranju in pri Krajcju v Novem mestu. Stane i K 20 vin. — Našega dijaka brez tega koledarčka ne sme biti. Tako primerne koledarja slovensko dijaštvo še ni imelo na razpolago, zato naj prilike ne zamuja, ampak naj ga pridno kupuje.

Nemški visokošolci in slovenščina. Koroški deželni zbor je sprejel predlog poslanca pl. Burgerja, naj se določi 2000 kron letno za one nemške visokošolce, ki napravijo državni izpit iz slovenščine in se zavežejo priti kot učitelji slovenščine na Koroško.

Sadovi svobodne znanosti. Preteklo leto je znani vodja berolinskih socijalnih demokratov, Karol Kautsky, izdal knjigo, naslovljeno: »Der Ursprung des Christentums«, Stuttgart, 1908. Socijalno-demokraški prvo-

boritelji so jo proslavljali kot temeljito »znanstveno študijo, katere avtor je skušal odkriti posebne socialnozgodovinske pogoje, pod katerimi je nastalo krščanstvo.« Praški svobodomisleci so hitro poskrbeli za češki prevod. Ker ga je pa praška cenzura zaplenila, so češki in dunajski demokratje zagnali krik in vrišč o neizmerni škodi, ki jo je kruta roka cenzure prizadejala »svobodi znanosti«. Socijalni demokrat Jaros je v državni zbornici dne 13. marca t. l. celo vložil interpelacijo, v kateri ostro graja in napada vlado zaradi nečuvenga postopanja cenzure.

Kakšno pa je v resnici Kautskyjevo delo! Tendenciozna kompilacija, navadna agitacijska brošura, s katero je Kautsky v vrstah svojih somišljenikov nameraval udušiti in zatreti še zadnje ostanke katoliške vere. Značilna je sodba, ki jo je socijalno-demokratski publicist dr. Maks Maurenbrecher zapisal o Kautskyjevi »znanstveni študiji« v I. in III. zvezku letošnjih »socijalističnih mesečnih zapiskov«. — »Kar je Kautsky na približno 12 straneh o evangelijih in Pavlovih pismih skupaj spravi (zusammengetragen hat), je le površno in lahkomišljeno agitatorično delo proti novozakonskim spisom, katere vsa ta literatura kot zgodovinsko brezvredne odklanja. (Str. 38.) Ako iz Marka le nekoliko dobrih spominov izluščimo, potem že ni res, da so evangeliji za historijografijo popolnoma neporabni. Neporabna je le prenagljena metoda raziskovavca, ki na podlagi dveh ali treh samovoljno iztrganih izmišljotin vso literaturo, ki te dele vsebuje, kar vprek zavrže. (Str. 39.) Seveda K. Kautsky po izpričevanju svojih citatov ne pozna niti ene same teh knjig, kar ga pa ne ovira poslati v svet o postanku krščanstva knjigo, obsegajočo 508 strani. To je ena osnovnih zmot te knjige: avtor pozna le začetek moderne biblijske kritike, Straussa in Bauerja, toda ne njenega nadaljevanja. (Str. 40.) Kaj pomaga dober namen, ako ostane le poizkus z nesposobnimi sredstvi, ako dejstev, ki so se resnično zgodila, socijološko ne razloži, ampak kar na stran odloži in na njih mesto postavi iz prstov zvite proizvode fantazije? Na ta način se nikakor ne služi zgodovinskemu raziskovanju; s tem se historijski materializem že naprej kompromituje in smeši v očeh onih, ki smatrajo za prvo nalogo historika stvarno znanje in proučevanje virov . . . Razvidno je, kaj se s takim površnim govoričenjem o resnični razlagi posameznih zgodovinskih pojavov doseže. Vsa stvar kaže, da Kautsky ni doma ne le v zgodovini religije starega veka, kar bi bilo že odpustljivo, ampak da ima tudi o gospodarskem razvoju le nekoliko splošnih predstav, ki jih je na videz zveržil v kolikor mogoče materialistično besedičenje.« (Str. 168.)

Tako piše socijalni demokrat Maurenbrecher o potvaroljubnem Kautskyju, voditelju socialnih demokratov. Opozoriti smo hoteli naše somišljenike na njegovo odkrito sodbo, ker že naprej vemo, da bodo iz te »znanstvene študije« tudi naši mladi naprednjaki črpali ter svojim pristašem prodajali Kautskyjevo nevednost. Toda nam bo že znano, da je Kautskyjeva knjiga delo — nevednega kričača. —dan.

Svobodna šola in nje izrodki. Pogubonosni vpliv in zle posledice svobodne šole se pojavljajo v vedno jasnejši luči. Namesto idealnega poleta in mladostvežega navdušenja zastruplja mlada srca mržnja do življenja in moreči obup. Leta 1908 je razpisala »Akademie des sciences morales et politiques« nagrado v znesku 2000 frankov za najboljšo tēmo: O vzrokih in sredstvih kriminalitete med mladino. Povod temu je dala tozadevna statistika, ki jo je objavilo justično ministrstvo meseca marca imenovane leta. Pereče, življenjskovažno vprašanje je obdelal Fr. Gibon v »Revue de Apologetique«. Na podlagi premnogih statističnih podatkov je prišel do tega-le zaključka: Od ustanovitve »Obvezne šole« (1882) pa do danes

pomenja vsaka taka šola odklepanje in zaklepanje jetniških vrat. Ako hočete deželo moralizirati, pomnožite katoliške šole. Svobodna šola ne vzgaja značajev, ampak hudodelce. Govori naj statistika. Leta 1840. so našteli 8000 mladih hudodelcev, leta 1894. pa že 32.000! Specialist Bertrin konstatira v »Correspondant«, da je bilo v Parizu v enem samem letu izmed 26.000 zločincev 16.000 takih, ki še niso dosegli 20. leta. Znani advokat in politik Cruppi je pri neki obravnavi celo rekel: »Dandanes zakrivé vse velike zločine mladi ljudje«. Podobno se je izrazil tudi pariški preiskovalni sodnik Guillot: »Nobenemu resnemu človeku ne more biti neznano, da je strašno prodiranje zločinstva v tesni zvezi z izpremembo javnega pouka«. Še jasneje označuje žalostno stanje francoskega šolstva Lavisse, generalni naučni nadzornik: »Ustanovili smo na tisoče šol, toda na vzgojo smo pozabili. Na podlagi uradnih dokazil je vse organizirano; toda moralnega miljeja ne najdeš ne na ljudski šoli, ne v »Collegu« (srednjih šolah), ne na vseučilišču.« Francozi čimdalje bolj uvidevajo rano hirajoče narodove duše, pa je ne marajo celiti. Težko se je pač boriti proti samemu sebi in čez noč zavreči pogubonosna načela, ki so stala toliko vročega boja. Boolestne sodbe o svobodni šoli pa pričajo, da je svobodna šola gad, ki ga vzreja Francoska na lastnih prsih. —dan.

Listnica uredništva. — Gradivo prosim do 5. vsakega mesca. Zaostale ocene pridejo vse v prihodnji številki. — Naj bi dijaki povsod pri znancih in sošolcih agitirali za naš list, ki je edino slovensko dijaško glasilo, ki izkuša v vsakem oziru zadovoljiti dijaštvo. Dijaki, ki se vadijo v slovenskem pisanju, naj kakor dosedaj, tudi zanaprej pridno pošiljajo svoje izdelke v oceno; kakor dosedaj bomo izkušali podati tudi teoretično podlago v zmislu naših načel. To začenjamo s tem, da bomo seznanili naše čitatelje s preveč pozabljenimi Mahničevimi literarnimi nazori, na drugi strani, pa bomo nadaljevali spis g. Bregarja »Pogovori o umetnosti«, ki se bo po lanskih strogo teoretičnih izvajanjih obrnil letos k bolj praktičnim migljajem. Prosimo naše čitatelje, da bi te članke pazno čitali in uvaževali, ker danes naše dijaštvo razen »Vrtca« in »Zvončka« nima nobenega lista, kjer bi moglo priobčevati svoje literarne prvence, a tudi pri teh listih manjka na eni strani teoretičnih razmotrivanj za mlade pisatelje, na drugi pa trdnega literarnega nazora. Zmotno bi bilo »Zoro« smatrati za literaren list, »Zora« hoče samo izpolniti vrzel v našem časopisju, s tem da po možnosti, kolikor prostor dopušča, po močeh, ki so ji na razpolago, nadomešča literarno mladinsko glasilo, ki bi ne le priobčevalo boljše spise, ampak nudilo tudi teoretično literarno izobrazbo na podlagi trdnega enotnega literarnega naziranja. Seveda bi bili v to poklicani drugi ljudje prej kakor mi, a ker se ti ne ganejo izkušamo to po svojih močeh nadomestiti mi. Zavedamo se, da je cilj, ki smo si ga postavili, za naše moči sploh nedosežen, zato nam oprostite, če vas ne bomo vedno vsestransko zadovoljili. V zavesti, da vršimo potrebno delo, smo se ga prijeli. — Pri listu samem ne bo nobenih izprememb, pot, ki smo jo tekom zadnjih dveh let začrtali, upamo, da je toliko trdna, da bo list tudi zanaprej vsestransko zadovoljiv, če bi semintja ne bil, povejte svoje želje, po svojih močeh vam bomo vedno radi ustregli. — Pridno list razširjajte in berite; sodelujte po svojih močeh z lastnimi doneski — in jaz vas zagotovim, da se vam bo list priljubil, ker boste videli pri njem del svojega dela.

Podbipeta. — »Gospod kaplan pohvali pridnega Jurčka« je črtica popolnoma vsakdanje in stare vsebine, — tako da me kar nič ni zanimalo. V »Vrtcu« se je čitalo mnogo takih stvari, seveda umetniško izdelanih, — kar pa pri Vas ni. Poizkusite na kakem drugem pripravnejšem sujetu svojo srečo!

Zdenko Julijev. — Doživeli ste moment — ko Vas je objelo lepo čuvstvo, ki ste ga pa zilili v slabe verze in vse skupaj nam poslali v oceno. Evo Vaše pesmi:

Ko jih ponesejo ...

Kdaj bom zagledal jasno
začrtane poti,
kdaj bom s korakom stopal
odločnim brez skrbi.

Če boljših cest res zame ni,
umiraj srce žalosti! —
»Boš videl, stopal, ne boš umrl!« —
Kdaj misliš, da bom srečo vzrl?

— »Ko zvezde zamigljajo
v to črno tvojo noč,
ko želje vse spoznajo
pogleda tvojega
v nebo zaupno vrtega,
rešitve čakajočega
in jih ponesejo
v nebesa pred Vsemoč!« ...

Precej drzna je predstava, da zvezde razberejo želje iz naših oči in jih ponesejo pred Vsemoč ... Srednja in zadnja kitica sta precej zanikarno nametani na papir. Kakor mora kipar klesati in dolbsti in truditi se, tako tudi pesnik, — ker sicer je jezik napačen, verzi zanemarjeni, kompozicija slaba. Kakor druge panoge umetnosti tako zahteva tudi poezija resnih, temeljitih služabnikov.

»V jasnih večerih« ... — »V jasnih večerih, ko prisanjajo k meni moje prelestne sanje, mi stopa pred oči tudi tvoja podoba, gospica Ena« ... Ej, prijatelj, — kaj niste tega prepisali od našega Meška? — Na izprehodu jo srečate, Vašo Enico, pa se kar zaljubite v njo, Vi srečni, nežni, mehki ljubimec, Vi mali Janezek v očtovih škornjih. — ... »Spomnim se te, čistejšo od laboda belega, čez belopeneče morje letečega, — in ponižnejše od krotke ovčice, pasočče se na travniku zelenem. Sam ne vem kako, a ostala si v mojem spominu in moja duša te blagruje« ... Jaz žalibog — ali pa hvala Bogu — ne razumem dosti teh sladkonežnih čuvstev, ki jih opisujete —; zdi se mi pa le, da se bo ta slaba Vaša kopija prelepe Meškove knjige »Ob tihih večerih«, posebno, ker Vaš čas še ni prišel, tudi marsikom drugemu zdela karikatura. — Na koncu črtice pišete: »Tebi, Zora, poklanjam svojo črtico in svojo pesem!« In Vam, Zdenko Julijev, poklanjamo mi našo slabotno oceno, ki se pa morebiti le ne moti v dveh stvareh: 1. da ste črtico tako prepisali, da se ne more več imenovati Vaša lastnina, — kakemu drugemu si je pa tudi ne upamo pripisovati in prisoditi, torej res nullius ... 2. da imate najbrž le nekaj talenta, vsaj soditi po Vaši pesmi. — Zato pošljite še kaj — »na pokušino«!

Dragica Č. — »Iz naše vasi« nam precej ugaja in če bo le mogoče s prostorom, morebiti z malimi izpremembami priobčimo. — »Magda« nam pa ne ugaja. Obravnava stvar, ki nam je v teh časih najbolj pri srcu, dasiravno nam je hudo: naša ženska organizacija ... Ne gre, pa ne gre, kot bi radi mi in Ve. In potem pa še Vaš pesimizem in odpoved; — še tega nam je treba! — Pred par meseci sem dobil v oceno črtico, ki obravnava nekako isto stvarino kot Vaša. Junakinja v oni črtici ima istotako visoke cilje in ideale kot Vaša Magda; pride pa v neki pozabljen kot naše domovine za učiteljico in naenkrat se razblinijo vsi ti lepi zračni gradovi in obdaja jo temna, resna realnost. — Ta način izpeljave je zelo plodovit in tega bi nasvetoval Vam; samo pesimizem, ki je bil v oni črtici, — tudi sem ne spada. Ne poznam sicer nobenega takozvanega idealista, ki ga ne bi pozneje življenje vsaj deloma izmodrilo. Vendar to je samo mladostna prenapetost. Trdim namreč, da se povsod lahko izvršuje svoje prave ideale, povsod se lahko socialno dela med ljudstvom v zmislu Kristovih naukov, — v kakem zapuščenem, od vseh pozabljenem kraju pa še s toliko večjim čutom dolžnosti in toliko večjo vnemo. Na takem mestu spozna posameznik, da je sam — nič —, da je kaplja v morju ... Kdor pri tem spoznanju tudi ostane in ne gre naprej, — tak seve doživi v vseh svojih pričakovanjih, upih in nadah razočaranje. Pa vsi

ne bodo ostali na pol pota onemogli in brez sveta. Bridko je spoznanje takih razmer, — toda neizpremenljive menda niso. Potom resnega dela in organizacije se lahko doseže, da nismo več — kaplja v morju, ampak da narastemo v veliko, po celi slovenski zemlji raztezajočo se družino, — ki je enih misli in ima skupne ideale in skupen vzor v Kristu. — Pa še ena stvar postaja nam katoličanom vedno bolj jasna: Trajno vodilni niso in ne morejo biti ljudje, ampak ideje in ideali in na koncu tisti, od kogar ti ideali potekajo. — V kolikor se več ali manj vodstvu teh idealov podvržemo, v toliko smo tudi dosegli svoj cilj; dosežemo ga pa lahko v najbolj skriti gorski vasi, kakor tudi v hrupnem svetovnem mestu. Na koncu konca je vse eno: pravi kristjan namreč ne polaga prevelike važnosti na zunanje, minljive časti in priznanje, — ampak na notranje dobro. To mu je plačilo in zadostilo za trud in upanje za prihodnost. Naše stremljenje in namen našega pokreta je: Omnia renovare in Christo, vse obnoviti v Kristusu — in tudi tako ohraniti. In umetnost, — po kateri mi stremimo, naj bi bila res nekaj višjega, ne vsakdanjega; ta umetnost naj bi bila v ozki zvezi s slovenskim in jugoslovanskim kulturnim življenjem in naj bi bila še poznim rodov veran zgodovinski dokument, do kako visoke kulture smo se povzpeli Slovenci in kako globoko smo jo znali prožeti z vse oživljajočim krščanstvom. — To so naši daleki cilji. — Bog nam daj pravih, velikih umetnikov — ki bodo tem ciljem tudi sledili. Ti umetniki bodo mogočnejši kot vsi naši organizatorji in — javni dela v čí; zarisali bodo neizbrisne sledove v slovensko dušo, ljubila jih bo slovenska mladina, in s spoštovanjem bodo gledali nanje sivi starci in onemogle ženice. — Umetnost je za vse, ona govori k vsem in vse objemlje. Umetnost je velesila. —

Kot vidite, sem padel iz vloge! — Zgoraj torej sem Vam skušal podati nekako ogrodje, ki bi morebiti lahko služilo v oporo kaki lepi umetnini. Treba je pravega umetniškega zmisla, pa se to izvede. Seve — v mali črtici ne vem, če bo to v celem obsegu izpeljivo. Poizkusi se lahko. Oglasite se še kaj, — pa svoj naslov naznanite na uredništvo.

Šent्रोški. — Vaše pesmi nam ne ugajajo. Spomnite se le na rime pri pesmi »Na bregu«: mi, vi, mi, povedali, vsi, hiti... Ej, tako se ne opeva naše lepe Adrije! Veliko jezikovnih nepravilnosti je v Vaših pesmicah. Mogoče, da se Vam drugič kaj bolj posreči, — sicer smo pa tudi tako prijatelji, — samo da ste »fest-fant in nam moško čuvate Adrijo. Pošljite »Zori« kak dopis o dijaških razmerah, o prilikah in neprilikah, ki se morate boriti z njimi Vi in Vaši prijatelji. Četudi se ne natisne, — nam vendar vse prav pride. — Bog živi!

Kazimir Lobinski. — Imate zelo lapidaren jezik, — tudi živahen dialog, — precej zmožnosti. Vaše storije o avtoriteti ne razumem; zdi se mi, da je precej genialna neumnost. — »O kritiki, vi estetiki« so mi šli pa že bolj v tek in mi napravili precejšnjo zabavo. Priporočil bom uredniku, da naj priobči. Od Vas seve pričakujemo še nadaljnjih prispevkov s pogojem, da bodo lepše pisani. To, kar ste sedaj nakracjali, izgleda slabše, kot bi kure skupaj znosile. Zaradi Vaše pisave si pa nikakor ne maram oči kvariti. Pa brez zamere, gospod Lobinski!

Branko Brančević. — Vaše pesmi so tako splošne in nedoločne, da jih zaenkrat ne moremo porabiti v »Zori«. Jeziku in pravopisu slovenskemu tudi niste preveč prijazni. Sicer nam pa še kaj pošljite, — bo morebiti boljše!

Seljan Seljanovič. — »Pred križem« je preveč nejasno, zato umetnina zgreši vtis. — »Trenutki« zelo dobro označujejo proces v pesnikovi duši, kadar zamisli umetnino —, pa se mu lepa misel izvije in odbeži... Priobčimo!

Ventoslav. Vi zelo pazite na obliko, — za kar Vas moram pohvaliti, — toda pesmi iz tega miljeja ne priobčamo radi v »Zori«; to je bolj za deco. Kaj drugega nam pošljite!

N. St. — Verzi so splošno lepi, semintja pa nejasni. Kaj so to »grivi trenutki«, »hlid«, »iče«, »hlip«. — Žalibog nimam Pleteršnika pri roki, da bi se orientiral, če besede sploh eksistirajo. Meni niso znane. Od odposlanih pesmi se mi zdi najbolj dovršena »Tajnost«; ta bi delala čast Jenkovim »Obrazom«, po katerih je tudi posneta. Priobčili bomo tudi »V mraku«. — Druga kitica, drugi verz v pesmi »Nekaj«, je nejasna; manjka ene besede. »Na tihí njivi« je prebolehno, »V pomladni noči« ima preveč nenavadnih besed. »Ob žetvi« in »Zapoved« ob priliki priobčimo. Priporočamo se še za nadaljne prispevke, — ki naj bodo še popolnejši. Sicer pa Vašim zmožnostim čestitamo!

PRVI CVETI

ГЕРБОСЛОВНА ПРИГОДА „ЗОРЕ“

Ivan Mazovec:

Nekaj o estetiki in kritiki.

(S posebnim ozirom na Mahniča.)

Koncem 70tih in predvsem v 80tih letih se je začela pojavljati pri nas struja, ki je zavzemala vedno bolj odklonilno stališče proti katoličanstvu. V časopisju — predvsem v Slov. Narodu — se je ta struja razvijala bolj počasi in v nedoločnih konturah; sanjali smo dolgo časa o nekakem edinstvu prav tja do katoliških shodov. — Drugače seveda je bilo v literaturi: tu se je že zgodaj prav jasno začela razvijati struja, ki je imela načelno toliko kot nič skupnega s katoličanstvom. In slovstvo je velesila (Rim. Kat. 1895, 89). — Da so se tu v slovstvu vse vloge že precej kmalu pokazale v pravi jasnosti in resnici, za to ima zaslugo predvsem dr. Anton Mahnič, sedanji vladika krški. — Njegov literarno kritičen dvoboj s Stritarjem in njegovo šolo je nekaj nadvse izrednega v naši literarni zgodovini in zasluži izčrpljive obširne monografije.

* * *

Mahnič se je rodil dne 10. septembra 1850 v Kobdilju (občina Št. Danijel na Krasu). Doma se pravi pri Šimonovih in odtod si je tudi pisatelj privzel ime »Šimonov«. — Njegov oče Jakob Jerič, ki je bil duhovnik in profesor bogoslovja v Gorici, je vplival nanj predvsem o počitnicah in ga je spravil tudi v šolo.

Gimnazij je obiskoval v Gorici. V šoli je bil z vsemi tovariši prijazen, vljuden, vendar se je pa rad ogibal njihovih hrupnih zabav ter si privoščil — kot edino razvedrilo od naporenega učenja — najraje samotni izprehod v božjo naravo. — Nasproti svojim kolegom je bil dobrosrčen in ponižen; pomagal jim je v šoli, kjer in kolikor je le mogel. — Izmed predmetov je posebno ljubil klasične in moderne jezike, zgodovino in filozofijo; — realnim strokam pa ni bil naklonjen. — Z vso ljubeznijo je gojil slovenski jezik, ki mu je posvetil vse proste ure . . .

V drugem gimnazijskem razredu je začel svojo literarno karijero s tem, da je zasnoval list »Vrt«. Hotel je, da bi bili vsi njegovi součenci, sotrudniki —, toda njegovi kolegi so sicer radi čitali, podpirali pa ne. In tako je bil cel list: uvodni članki, proza, poezija . . . vse je bilo Mahničeva duševna lastnina, in tako je bil on sam vse v eni osebi: pisatelj, urednik, izdajatelj, založnik . . . Mogoče, da je bil to migljaj usode kaj ga še vse čaka na tem polju . . .

Celi gimnazij, od najnižjega do najvišjega razreda, je bil Mahnič vedno med odličnjaki in ljubljeneč svojih profesorjev. — »Pa saj tudi skoro ni moglo biti drugače, kajti bil je po značaju, vedenju in znanju vzor dijaka« —, tako liberalni odvetnik dr. Stanič! — V zgornjem gimna-

ziju ga je posebno zanimala filozofija in estetika —, ki sta igrali v njegovem poznejšem delu tako važno vlogo.

Po gimnaziju, dovršenem z odličnim zrelostnim izpitom, je vstopil v goriško bogoslovnico. Med učnimi predmeti sta ga najbolj zanimali dogmatika in filozofija. — V bogoslovju je že izdeloval načrte za javno delovanje v katoliškem zmislu. Ustanovil je tudi nekako pisateljsko društvo, v katerem je večkrat govoril in navduševal tovariše, naj se urijo v pisateljstvu.

Po dovršenem bogoslovju je postal prefekt v knezoškofijskem deškem semenišču. Bil je vedno ali pri molitvi ali pri knjigi ali pri dijaki. Dr. Pavlica pravi o njem, da si ne more misliti, da bi bil na Slovenskem kdo toliko molil in premišljeval in se učil kot baš dr. Mahnič. — Imel je v zavodu, kjer je ostal skozi 20 let, velik križ z dijaki in profesorji. Vsega se je posvetil mladini in širil pri njej z najgorečnejšo vnemo krščansko zavest. Hoteli so ga poslati na Dunaj, — a on je to odklonil rekoč, da se hoče posvetiti vzgoji mladine. Dobil je letno 400 K plače brez pravice do pokojnine. Ponujali so mu profesorsko stolico za bogoslovje, ki jo je pa dolgo česa odklanjal, dokler ga niso modri prijatelji pregovorili, da jo je sprejel.

L. 1880. je začel v bogoslovju predavati novi zakon z ognjem in navdušenjem, ki se ga ni več dalo dolgo zadrževati. Nekako v istem času so začeli izhajati prvi poizkusi v »Slovincu« in »Kresu« in l. 1888 je izšel »Rimski Katolik« in izhajal do l. 1896. —, ta revija je postala za Slovence naravnost epohalnega pomena. Mahnič je sam napisal ca 2/3 vsega objavljenega gradiva. — Kvintesenca vsega njegovega dela je pa bila prebujenje krščanske zavesti — omnia renovere in Christo. Nastopil je »Rimski Katolik« kot oborožen bojevnik; temeljito: da so naši najboljši književniki po sili umolknil; odločno: da so se ustrašili polovičarji; pa tudi dosledno in vztrajno: **da so se ga oklenili prijatelji.**

Dr. Pavlica lepo pripomni: »V zgodovini slovenskega (in morda hrvatskega) naroda je zagotovljeno Mahniču častno mesto —; in čeprav bodo trezni sodniki marsikaj na njem grajali in nevoljno zavrgli —, poglobitno bo ostalo do sodnjega dne: in to je **probujenje in poživljenje krščanske misli med Slovenci.**

* * *

V sredi največjega dela je zadel Mahniča časten poziv, da naj zasede prestol krškega vladike. In tako nas je naš Mahnič moral zapustiti. Slovo je bilo genljivo: cela katoliška Slovenija se je zbrala, če ne telesno, pa vsaj duševno okoli svojega voditelja. Slovenske pokrajine in njegovi učenci in prijatelji so mu poklonili vidne darove njegove vladiške časti v znak hvaležnosti in globokega spoštovanja. — Ko so mu njegovi stanovski tovariši obesili vladiški križ okoli vratu, je Mahnič prosil v slovo:

»Molite pa zame, ker čaka me prav gotovo težavno in trdo delo v novi domovini...«

* * *

Mahnič je komaj še pravočasno nastopil, kajti položaj je bil za katoličanstvo že zelo opasen. V Rimskem Katoliku 1892 je napisal Ign. Kralj sledeča značilna izvajanja o takratni dobi: ... »Ker pa duševno olenela inteligenca ni hotela več zajemati nazorov katoliških iz znanstvenih spisov —, ker je začela zanemarjati tudi pouk v cerkvi —, in katoliški pisatelji niso zadostno skrbeli še za edino ostalo sredstvo, s kojim bi bili mogli vplivati, za katoliško leposlovje, se je skoro vsa inteligenca odtujila katoliškemu mišljenju in čuvstvu. — Sklep je:

jasen: Ako hočejo katoličani svojim nazorom priboriti v javnem mnenju in življenju častno vplivno mesto, morajo v prvi vrsti bolj kakor do sedaj skrbeti za spise leposlovne vsebine.«

To kar zahteva Kralj l. 1892., je pa Mahnič že skoro deset let sem z velikansko vnemo in temeljitostjo pripravljajl s tako odločnostjo, da je ne samo na tem polju, ampak sploh v vsem kulturnem življenju slovenskem provzročil velikanski preobrat. — Da pri tem pravičnem boju niso vladala zmerom najmilejša sredstva, to je popolnoma jasno in drugače sploh biti ni moglo. Istotako je jasno, da v takem boju vztrajajo samo enakovredni dušni velikani; in če se je kak ranjenec prekmalu umaknil iz boja in potem onemoglo tožil o krivicah, je to pač njegova stvar. S tem se dokumentira le detinska narava, ki ni godna za hude življenske boje —, ali pa tudi — nerazumevanje časovnega toka. Baš z ozirom na Gregorčiča so se očitale Mahniču vse mogoče stvari, ki jih nikakor ne moremo priznati. Kdo mi more braniti, da udejestvim svoja mnenja, če sem odkritosrčno prepričan, da so dobra, na poljih, kjer se mi zdi potrebno. To je popolnoma naravno —, in ne vem, zakaj bi baš za Mahniča ne imelo veljave.

Slovenska literarna kritika za časa Mahniča je bila precej pod ničlo —, izvzemši Stritarja —, dasiravno se je tudi njegova kritika v načelnih ozirih razvijala v popolnoma napačni struji. Kako pravi Mahnič:

»Dovolj, da kdo poudarja ljubezen do naroda —, dovolj, da piše slovenski — in nedotakljiv je; pod to zastavo sme smešiti najsvetejše prepričanje vernega katolika, blatiti vero in nprav, — vse je dovoljeno; a gorje mu, ki bi se osmelil mu kaj očitati ali ga zavriniti. Kaj takega je delati nemir, trositi neslogo, — je izdajstvo« (Rim. Kat. I, 5).

In zato ni čuda, če je za vse lepo in dobro navdušeni Mahnič začel odločen boj proti tem razmeram. Pokazal je, kako cela vrsta pridnih delavcev počasi, toda vztrajno izpodmikuje temelje slovenske katoliške kulture; pokazal je dvojno moralo nekaterih naših pisateljev: njih pobožnost pri Mohorjevi družbi in njih brezverstvo v »Zvonu«; pokazal je tudi, da se vpliv teh pisateljev semintja kaže tudi pri sicer popolnoma katoliških pesnikih, — recimo pri Gregorčičevih prvencih —, neglede na Gorazda (Aškerca), ki ga z Gregorčičem nikakor ne moremo primerjati, — Tako je stala Mahničeva markantna postava kot velik mejnik v bogatem polju slovenskega »idealizma« in realizma in tudi ob zibeli porajajoče se »moderne« —, krepko z odločno roko posegajoč v razvoj. V tem boju je Mahnič odkril vse polno intimnosti iz ateljejev naših umetnikov-prvakov —, za kar mu bodo literarni zgodovinarji slovenski prejalislej morali biti hvaležni in javno priznati njegove zasluge.

Hočem se pečati samo z Mahničevim estetično-kritičnim delom —, in tu moram priznati, da je šel Mahnič v nekaterih nebitvenih podrobnostih pretesnosrčno na delo; toda bistvene stvari — podlaga za katoliško ljudsko literaturo —, ki jo je on postavil v svojem »Katoliku« —, ta ostane. In njegove ocene slovenskih umetnikov, pisane objektivno in s stremljenjem po resnici, zavzemajo najčastnejše mesto v zgodovini slovenske kritike in estetike. Nasprotno bo pa objektivna povestnica počenjanje in manevriranje njegovih nasprotnikov prejalislej postavila v tisto luč, kot jo zasluži. Upam najtrdnjše, da bo že ta generacija, ki gre za nami, gledala Mahniča od popolnoma druge strani —, ne kot literarno-kritičnega španskega inkvizitorja, pač pa kot predhodnika popolnoma nove katoliške ljudske smeri v naši literaturi —, kot preporoditelja naše umetnosti v

luči večnih idej. — Pride tudi na dan, da je on s svojim velikanskim duševnim obzorjem in s smotrenim delom vtisnil pečat ne samo slovenskemu, ampak tudi hrvaškemu umetniškemu razvoju.

Sigurna podlaga slehernega literarno-kritičnega dela je enotno, trdno estetsko naziranje. Kdor hoče inavgurirati kako novo strujo, je dobro, če napravi predvsem trden teoretičen temelj. Tega se je dobro zavedal tudi Mahnič in stopil zato najprvo s svojim estetskim prepričanjem pred slovensko občinstvo.

To je bil preludij velikim dogodkom . . .

(Dalje.)

Ivan Česnik :

Dimnikar Jamšek.

K nam so zahajali različni ljudje in bila je navada, da so prenočevali pod našo streho. Morali so biti pač moji dedje gostoljubni ljudje in sprejemati čez noč vsakega berača, ki je prikrevsal iz Krasa, Pivke ali odkodersibodi. Toliko se še spominjam, da je prenočeval pri nas Ribničan Marko z rešeti in siti; komaj sem ga spoznal. Vem, da je dedu prinesel čisto novo pipo, iz katere je kadil še eno uro pred svojo smrtjo. Pipa je bila svetlo okovana, da jo je bilo veselje pogledati. Prenočevali so trije Rezijani, ki so popravljali dežnike, kotle, vezali latvice, kozice in lonce ter brusili škarje in britve. Bili so živahni, a smeha je bilo malo na njih licih, ker so se zavedali težkega boja za vsakdanji kruh. Neki Gašper je tudi prenočeval pri nas. Bil je majhen dedec s kosmato brado in je brusil žage. S seboj je imel ženo Polono, ki mu je kuhala in stregla. Vsako jutro mu je morala prinesiti žganja. Včasih se ga je tako napil, da je razgrajal po cele ure in pretepal Polono, ki ni mogla niti bežati, ker je nosila težke, podkovane čevlje. Neko zimo ju ni bilo od nikoder. Pravili so, da je Gašper zmrznil v tolminskih hribih, Polona pa je umrla od žalosti. Prenočevali so cigani, harmonikar Fluc, Tone Špehar in mnogo drugih. O vsakem bi utegnil napisati genljivo, žalostno ali smešno dogodbo. Moj namen je, da vam raje danes povem zgodbo o dimnikarju Jamšku, ki ga je poznala vsa Vipavska dolina in ker dimnikarski stan premalo spoštujejo stari in mladi.

Tudi dimnikar Jamšek je včasih prenočeval pri nas. Tako sem ga spoznal, ko sem komaj oblekel prve hlače. Bil je dolge, vitke postave, zdrav in krepak kot hrast na rebro, ki klubuje vsem viharjem. Mlad je bil in lep, čeravno je bil obraz črn od saj in vsa obleka polna krp, da se je lažje oprijemal po dimnikih. Na nogah je nosil opanke kot večina dimnikarjev. Marsikatero sramežljivo deključje oko se je skrivaj ozrlo za njim. A njega ni ganil noben pogled. O pač! Naš sosed je imel lepo hčer Metko. Bila je najlepša v vasi. A sosed je bil ubog in Metka ni smela upati na bogato balo in nikako doto. A takrat Jakob Jamšek ni mislil na to, dasi je ljubil denar nad vse na svetu. Prva ljubezen je slepa. Tiha je bila ta ljubezen in skrita, in nihče ni vedel zanjo, kot Jakob in Metka in Bog. Zgodilo se je pa, da je naenkrat zvedela vsa vas. Bilo je tako.

Nekega popoldne jo je primahal Jamšek k nam in se je spravil takoj v dimnik. Strgal je in ometal in drnohal, ker mu je nagajal dim. A omel je hitro, ker je bil priden delavec. Bilo je o sv. Juriju. Na njivi pred hišo so orali za koruzo. Prijeten pomladni dan je bil. Nad mladim, komaj

brstečim zelenjem so poletavali ptiči in solnce je lilo nebeške žarke v veliki blagohotnosti na malo dolino. Jamšku se je zahotelo drvariti. Spil je pol litra vina, ki mu ga je prinesla mati, in prijel pogumno za drvo. Nekaj časa je koračil po brazdi v opankih. Bili so mu v nadlego, zato jih je pustil koncem lehe, ko so obračali. Poganjača sta pognala voličke — takrat so pri nas orali še s tremi pari, ker so imeli težka, železna drvesa — in Jamšek je nagibal drvo bos zdaj sem, zdaj tje. Naenkrat pa obstane v brazdi, spusti drvo in zavpije. Hlapec in boter Tone ustavita in skočita pogledat. Jamšku je iz desne noge skoro curkoma tekla kri. Koruzni štor mu je prebodel stopalo.

»Človek ne ve, kje ga čaka. Za tri tedne sem dober.«

»Jamšek, domov te poneseva, da ležeš in se ti rana izpere.«

»Pojdem sam.«

Vzdignil se je in si ni dal ničesar dopovedati. Pred hišo je sedel na nizek stol. Mati je prinesla škof vode. Potunknil je nogo vanjo in bila je koj vsa rdeča.

Tedaj je priletela okrog vogla sosedova Metka. Vrgla se je na tla poleg Jamška in mu izpirala rano. Vsi, ki so stali okrog, so se čudili.

Jaz sem se skrival pod kozolcem, ker sem se v tistih letih bal krvi. Saj mi je vedno pretel ded, ko mi je posodil nožiček ali fovček: »Varuj, da se ne vrežeš. Potem ti uidejo čreva.« Tako sem le od daleč gledal, kako je Metka jokala, izpirala rano in jo obvezovala. Jakob jo je pa tolažljivo ogovarjal. A besedi in pomena takrat še nisem razumel. Tako je zvedela vsa vas.

Minila so od takrat štiri leta. Božični prazniki so se bližali. In pri-mahal jo je v vas dimnikar Jamšek. A takrat ni došel z grebelco in omeli, ampak z voščili za novo leto. Veliko polo je prinesel in na njej je bil naslikan sv. Florijan, ki izliva vodo iz goliče na gorečo streho. Spodaj je pa stalo v šepavih verzih voščilo za »srečno novo leto, ki ga želi Jakob Jamšek, dimnikar v Vipavi«. Opotekal se je in sedel za mizo. Vsa družina je sedela v kuhinji, ker je bil zunaj mraz kot na Ruskem.

»Kako je, Jamšek.«

»Slaba, slaba. Saj veste, kako je. Dve leti sem oženjen. Nisem po-slušal srca, ampak razum in gledal na denar. Zato je tako.«

Ni hotel več govoriti. Ker je bil vinjen, je začel jokati. Svet pozna razne vrste pijancev. Nekateri v pijanosti kolnejo in se pretepajo, drugi bi najraje zdrobili od jeze ves svet, tretji so mirni in gredo spat v božjem strahu, da jih žena ne okrega, četrti pojo in se smejejo in poljublajo od veselja. Jamšek je jokal, ko je bil vinjen.

»Tako ne vem, kaj bo. Mati mi je umrla. Žena je ušla na očetov dom in je ne pripravim nazaj. Sodnija mi tudi ne da prav, ker sem jo tepel. Pravijo, da ni varna življenja pri meni. Otrok ni nič. Jej, jej, to je hudo. Zato pa pijem in pijem. In tisti Šturec me hoče izpodriniti. Vso dolino sem imel, vse vasi, ajdovsko tovarno, vipavsko graščino in seno-žeško pivovarno. Pa mi je že pol prevzel.«

Jokal je ves večer, dokler ga niso spravili v listje.

Tisti predpust se je poročila Metka, daleč tje na Kras se je nekam poročila. Veliko je jokala in mnogo noči prečula, preden se je utolažila.

Jamšek je pa vedno več pil in opuščal svoje dimnikarske dolžnosti. Že pol hiše je zapil. Včasih je šel in ga ni bilo ves teden domov. Po gorskih kotih je hodil, se napajal z žganjem in obležal v jarkih ob potu. Ljudje so si mislili: Vsak trenotek se mora nabrati boleznin in leči. A Jamšek je bil še vedno krepak. Delal ni več, lenuharil je in tako izgubil polagoma vse zaupanje. Vso dolino je ometal šturski dimnikar.

Jamšku je umrla žena. Pijan je ležal v Hrovatinovem hlevu, ko je umirala, in spal je kot klada. Niso ga mogli prebuditi, Tako je umrla, preden ga je mogla videti zadnjič. Odpustila mu je vse.

Ganila ga je njena smrt in njen pogreb. Začel je premišljati o svojem življenju. Sram ga je bilo. Ničesar mu ni več ostalo na svetu. Storil je sklep, trden in neizpremenljiv. Prodal je kočo, povrnil, kar je bil dolžan, in nekega dne izginil; nihče ni vedel kam. Pozneje so zvedeli, da jo je potegnil v Ameriko. Znabiti se tam spametuje in vrne kdaj bogat, sezida hišo in kupi posestvo. Mogoče pa umre ondi sam, brez prijateljev. Niti solze ne potoči nihče za njim. Čudna pota hodi človek. Po sreči bi bilo treba le poseči in v roki bi jo imel. A vrže jo od sebe in kuje si usodo, ostro in bridko. Morda ga niti ta ne izmodri. Tako tava sam v temi brez ciljev.

Rastislav:

Zaklad.

Bila je lepa, mesečna noč. V vasi Zagorici je vladala smrtna tišina. Naenkrat je pridrvil Učakarjev hlapec, stari Ostrašek, s svojim vozom v taki naglici, da so se stresle hiše in zašklepetala okna. Ljudje so se začeli prikazovati iz hiš. »Kaj pa je? Kaj pa je?« Eden je rekel, da je potres, drugi da gori, tretji zopet kaj drugega. Kmalu je bila vsa vas na nogah, a nihče ni vedel zakaj. Vsak je vedel da se je nekaj moralo zgoditi, a kaj, tega ni vedel nihče. Vmes pa so se možje hudovali, ženske javkale in tarnale, čeprav niso vedele zakaj, otroci jokali in kričali, psi lajali in tulili, govedo mukalo: bila je pravcata babilonska zmešnjava. Ne vem koliko časa bi bilo še to trajalo, da ni nekdo zavpil:

»Pri Učakarju imajo nekaj!«

Tedaj pa je vse drlo proti omenjeni hiši. Zadnji je stopal na pete prvemu; ta se je pa jezil in ravnotako stopal na pete prednjemu.

»Ostrašek ve. Ostrašek ve!«

»Povej, povej!«

Ostrašek si ne da trikrat reči, ampak stopi na sod pred hišo in začne z mogočnim glasom:

»Vaščanje, bil sem v Bosni in Hercegovini ...«

»To že vemo!« se začuje glas med ljudmi.

»... Pretepal sem Turke pri Jajcu in Sarajevu, stal na straži ob vsakem času: ali kaj takega še nisem doživel svoj dan. Vsi veste, da nisem plašljiv,« — v množici smeh — »nocoj mi stoje lasje pokonci, kakor ježu šivanke. Ko sem peljal iz malina in se bližal Suhemu dolu, sem zagledal v dolinici majhno luč. Denar cvete, sem si mislil. Ogenjček pa je rasel in rasel ter nazadnje vzplamtel v velikanski kres. Sredi ognja pa se je naenkrat pojavil sam bognasvaruj.« — Večina ljudi se prekriža. — »Videl sem ga popolnoma natanko. Imel je rdeče hlačice, zeleno suknjico, rdečo kapico, v rokah pa kopačo, s katero je brskal in razkopaval ogenj, da so iskre letele daleč naokrog. Meni so začeli vstajati lasje in mi privzdigovati klobuk. Prekrižal sem se trikrat zaporedoma in začel moliti za duše v vich; tudi litanije zoper hudobne duhove sem molil, ki me jih je naučila moja ranjka stara mati — sveti ji večna luč! — In glej! To je škrate toliko »panalo«, da je prenehal brskati In se je ozri vame. Strah in groza! V tistem hipu so prhnili konji v dir in se niso prej

ustavili kot pred domačim podom. Bili so vsi penasti in mokri, kakor bi jih bil iz luže potegnil. Ali ni res tako, Učakar!«

»Res, res, a zato bova še obračunila! Konj jaz ne dam kvariti za prazen nič!«

»Za prazen nič? Ne govori tako pregrešno Učakar, da ti ne pride kozjebradec na dom!« odgovori Ostrašek in se obrne zopet k ljudem: »Jaz mislim, da mora biti tam zakopan neizmeren zaklad, kajti sicer bi ne cvetel na tak način. Ne bilo bi napačno, če bi ga izkopali. Zatorej predlagam, da izberete še dva moža, in šli bomo ter zaklad odkopali. A to se more zgoditi šele o polni luni, tako sem slišal od starih ljudi. Eno četrtno bomo dali ubožcem, eno cerkvi, polovica zaklada pa ostane nam, kajti če ne damo nič v dobre namene, ne bo imel blagoslova. Ali ste zadovoljni?«

»Smo, smo!«

Ljudje so bili zadovoljni in so takoj izvolili dva moža, ki naj bi šla z Ostraškom dvigat zaklad.

Edina človeka v vasi, ki tega nista verjela sta bila Učakar in gostilničar Špan. Ko so se ljudje malo razšli, stopi Špan k Učakarju ter mu reče:

»Malo potrpi Učakar, zagodel bom Zagoričanom, da se jim bodo smejali vrabci po strehah.«

Možaka sta še dolgo stala skupaj ter kovala načrte. Zdaj se je nasmeljal eden, zdaj drugi, včasi pa oba. Skrajno zadovoljna sta se ločila.

V vasi zdaj ni bilo drugega pogovora kot o zakladu. Čas je ljudem lezel po polževo, a naposled je le prišla polna luna.

Napoči usodni dan. Proti večeru začne Ostrašek svoje delo. Vasičanom naroči, naj imajo pripravljenih dovolj močnih vrvi, ker je zaklad v kadi ki jo bo treba izvleči; preskrbi voz in ljudi, ki bodo prišli po zaklad. »Ko dokopljemo do kadi,« pravi, »pride eden poklicat.« Predvsem pa naroči, naj nobeden ne zakolne, kajti če bo kdo zaklel, se bo pogreznil zaklad še enkrat tako globoko.

Nato se oborože Ostrašek in možje, ki pojdejo zaklad dvigat. Vsak vzame leskovo šibico, — odrezane so bile vse na istem grmu in stare po eno leto. — vtakne v žep kosček lesa iz butare od cvetne nedelje in steklenico z blagoslovljeno vodo. Seveda vzamejo tudi potrebno orodje. Okrog enajste ure ponoči se odpravijo na pot. Četrť ure jih gre spremit vsa vas, staro in mlado, majhno in veliko. Spotoma daje Ostrašek svojim pomočnikoma potrebna navodila; predvsem jima zabiči molk; ako kdo izpregovori le besedico je ves trud zastoj. V rokah naj imata vedno leskovo šibico, in če pride kaka zver ali pošast — kar je ob tatih prilikah navadno — ne smeta bežati, ampak mahati proti njej z leskovo šibico.

Pridejo na kraj. Najprej poškrope ves prostor naokrog z blagoslovljeno vodo, da bi vrag ne mogel blizu, potem pa se lotijo dela. Pri kopanju se plašno ozirajo proti gozdu, zveri ni. Čimdalje prosteje dihajo, le to jih skrbi, kako globoko je zaklad. Toda, kaj je to? Po cesti naravnost proti kopačem se vali goreče kolo. Naši junaki pozabijo na svoje šibice, popuste vse ter zbeže za bližnje grmovje. A kaj je bilo? Biciklist, ki je ponoči seveda svetil. — Že zdavna je čudni strah odšel, ko zlezejo možje iz skrivališča in se zopet poprimejo dela. Kopljejo, kopljejo, vse, zastoj, Pač, krampi zadevajo ob nekaj trdega in polagoma se prikaže pokrov velikega železnega lonca. Ostrašek naredi vkljub svojim petinsedemdesetim letom tri skoke, ki bi delali čast najizurjenjšemu telovadcu. Lonec je kmalu zunaj. Ostrašek ga z veliko težavo zadene na ramo, nato pa popuste vse orodje ter odidejo domov. — Menda ni treba še posebej spomniti, da sta lonec z njegovo vsebino, ki jo bomo pozneje zvedeli, zakopala Špan in Učakar.

Vaščani so imeli na pol poti stražnika, ki naj bi pazil na povrat kopačev. Hipoma pridirja v vas z novico, da zaklad že nesó. Zagoričani so malo iznenadeni, da je zaklad tako majhen, da ga lahko nesejo, vendar gredo kopačem naproti. Ko pa vidijo precejšnji obseg lonca, postanejo zopet veseli in peljejo Ostraška v triumfu v vas.

Pred Učakarjevo hišo stopi Ostrašek na sod, postavi lonec z dragoceno vsebino k nogam in začne:

»Zagoričanje, poslušajte, kaj smo morali prestati preden smo dvignili zaklad! Ko smo prišli na kraj in smo poškopili tla z blagoslovljeno vodo, se je stresla zemlja pod nami. A ko smo prvič mahnili s krampi, je nastal po gozdu silen vihar. Veje so se lomile, drevje hreščalo in pokalo, kakor bi se hotelo podreti. Bil je polom, kakršnega še v Bosni nisem nikdar slišal. Kopali smo in kopali, da nam je lil pot s čela. Naenkrat smo zadeli na lonec. Že je bilo polovico odkopanega, kar se po cesti privali goreče kolo in na njem sedi sam bognasvaruj.« — Vsi se pokrižajo. — »Dobro sem videl rožičke na njegovi glavi, dolgi jezik, ki mu je visel iz ust, kremplje na rokah in konjska kopita mesto nog. Poraščen je bil s črno dlako. Slišal sem, kako je kolo trlo kamenje pod seboj. Spak je zavil proti nam, a mahnil sem z leskovo šibico proti njemu in zdirjal je po cesti, da so se kresale iskre. Ko smo dvignili lonec, se je pokazal za njim plamen, a vrgel sem vanj les iz blagoslovljene butare in je ugasnil. Ko smo nesli zaklad domov smo še četrť ure slišali za seboj vihar in tuljenje. Kakor se kaže, je peklenšček zelo nerad dal svoje blago iz rok. Sedaj pa naj Učakar odpre lonec!«

Rekši izroči lonec Učakarju, sam pa ostane na sodu, češ da bodo ljudje pač videli njegovo junaško postavo. Učakar se počasi približa in slovesno odpre lonec. Ljudje gnetejo se bliže. Kar zavpije prvi:

»Lonec je — prazen!«

Med ljudmi nastane grozen vrišč. Ostraškov sod se nevarno zmaje in Ostrašek zleti za eno stopnico niže.

»Lažnik, goljuf, slepar!« Taki in enaki, lepi in nelepi priimki so deževali nanj, spremljali so jih pa udarci in brce. Zlasti ženske so se odlikovale. Stara Gornica, katero so dolžili, da hodi na Klek, je prihitela z metlo, Smolečka s kuhalnico, Golečka z burkljami itd. Katera pa ni našla nič pripravnega za v roke, ga je obdelovala z jezikom. Še malo, pa bi ga ljudje linčali. Naposled se je revež potrt na duši in na telesu rešil v Učakarjevo vežo in klavrno kakor kužek, ki ga poliješ z vodo, je izginil v hlev.

Učakar pa je privlekel iz lonca majhen listič, se obrnil proti luči in zasmejal na vse grlo.

»Ha, ha, ha! Krščanski pa je ta bognasvaruj, krščanski! Poslušajte, kaj vam želi: Bog daj norcem pamet! Zaklad prepustim vam, lonec si pa ohranim v večem spomin. Lahko noč!«

Rekši odide v hišo in zaklene vežna vrata. V hiši ga je že pričakoval Špan in pri litru vina sta se od srca nasmejala praznovernim ljudem.

Ljudje so bili, kakor bi jih polil s kropom. Tiho in jezé so se razšli. Marsikaka kletvina na Ostraškov račun se je začula v tiho noč. Da bi jim bil Ostrašek sedaj prišel v roke, bi se mu bila še slabša godila.

Ta dogodek se je kmalu raznesel po vsej okolici, in najbolj si razjezil Zagoričana, če si mu rekel: »Zaklad pojdi kopat.«

